

Наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 28 (1127) 10 ЛІПЕНЯ 2013 г.

Дарагія сябры "Нашага слова"!

У гэтым квартале адбылося значнае сезоннае зніжэнне колькасці падпісчыкаў па ўсіх абласцях і асабліва па горадзе Менску. Стабільнасць дэманструе Слуцка-Салігорскі рэгіён, які захаваў свае высокія пазіцыі. Прадаўжае радаваць Кіраўск. Вырасла падліска ў Жыткавічах, Асіповічах, Шклове, Барысаве і ў некаторых іншых раёнах.

Красавік Ліпень		Красавік Ліпень	
Берасцейская вобласць:			
Баранавічы р.в.	17	16	
Бяроза р.в.	9	10	
Белаазёрск р.в.	1	1	
Бярэсце гор.	14	11	
Ганцавічы р.в.	1	-	
Драгічын р.в.	2	1	
Жабінка р.в.	1	-	
Іванова р.в.	2	2	
Івацэвічы р.в.	9	12	
Камянец р.в.	2	2	
Кобрын гор.	2	-	
Лунінец гор.	2	2	
Ляхавічы р.в.	1	-	
Маларыта р.в.	1	-	
Пінск гор.	11	7	
Пружаны р.в.	9	10	
Столін р.в.	3	1	
Усяго:	87	75	
Віцебская вобласць:			
Бешанковічы р.в.	1	1	
Браслаў р.в.	1	1	
Віцебск гор.	27	23	
Віцебск РВПС	2	1	
Верхнедзвінск р.в.	5	2	
Глыбокае р.в.	6	6	
Гарадок р.в.	4	4	
Докшыцы р.в.	1	1	
Дуброўна р.в.	1	-	
Лёзна р.в.	1	1	
Лепель р.в.	1	1	
Міёры р.в.	3	3	
Новаполацк гор.	12	12	
Орша гор.	1	2	
Полацк гор.	7	5	
Паставы р.в.	15	15	
Расоны р.в.	1	1	
Сянно р.в.	1	1	
Талочын р.в.	1	1	
Ушачы р.в.	2	2	
Чашнікі р.в.	1	1	
Шаркоўшчына р.в.	5	5	
Шуміліна р.в.	1	-	
Усяго:	100	89	
Менская вобласць:			
Беразіно р.в.	3	3	
Барысаў гор.	6	8	
Вілейка гор.	3	5	
Валожын гор.	10	5	
Дзяржынск р.в.	8	6	
Жодзіна гор.	4	-	
Клецк р.в.	1	1	
Крупкі р.в.	7	6	
Капыль р.в.	1	-	
Лагойск	5	5	
Любань р.в.	-	1	
Менск гор.	325	258	
Менск РВПС	10	9	
Маладзечна гор.	13	12	
Мядзель р.в.	2	3	
Пухавічы РВПС	4	4	
Нясвіж р.в.	1	1	
Смалявічы р.в.	1	2	
Слуцк гор.	19	19	
Салігорск гор.	73	71	
Ст. Дарогі р.в. - 1			
Стоўбцы р.в. 2 3			
Узда р.в. 2 2			
Чэрвень р.в. 3 4			
Усяго: 503 429			
Гомельская вобласць:			
Буда-Кашалёва - 1			
Брагін р.в. 1 1			
Ветка р.в. 1 1			
Гомель гор. 36 29			
Гомель РВПС 1 2			
Добруш р.в. 2 1			
Ельск р.в. 1 -			
Жыткавічы р.в. 7 11			
Жлобін гор. 2 2			
Калінінкі гор. 1 -			
Карма р.в. 2 1			
Лельчыцы р.в. 1 3			
Лоеў р.в. 1 1			
Мазыр гор. 1 2			
Акцябарскі р.в. - 1			
Нароўля р.в. - 1			
Петрыкаў р.в. 1 -			
Рэчыца гор. 3 1			
Рагачоў гор. 2 1			
Светлагорск гор. 2 2			
Хойнікі р.в. 1 1			
Чачэрск р.в. - 1			
Усяго: 66 63			
Гарадзенская вобласць:			
Бераставіца 5 4			
Ваўкавыск гор. 10 11			
Воранава р.в. 5 4			
Гародня гор. 41 36			
Гародня РВПС 18 20			
Дзяглава р.в. 16 14			
Зэльва р.в. 3 3			
Іўе р.в. 2 1			
Карэлічы р.в. 5 5			
Масты р.в. 6 4			
Наваградск гор. 5 4			
Астравец р.в. 6 5			
Ашмянны р.в. 7 3			
Смаргонь гор. 7 5			
Слонім гор. 8 7			
Свіслач р.в. 5 4			
Шчучын р.в. 4 2			
Ліда 13 11			
Усяго: 166 143			
Магілёўская вобласць:			
Бабруйск гор. 4 3			
Бялынічы р.в. 1 -			
Быхаў р.в. 1 1			
Глуск р.в. 1 -			
Горкі гор. 3 1			
Дрыбін р.в. - 1			
Кіраўск р.в. 20 20			
Клічаў р.в. 1 1			
Клімавічы р.в. - 1			
Касцюковічы р.в. 1 2			
Краснаполле р.в. - 1			
Крычаў р.в. - 1			
Круглае р.в. 2 2			
Меціслаў р.в. 1 2			
Магілёў гор. 38 29			
Магілёў РВПС 1 1			
Асіповічы гор. 10 13			
Слаўгарад р.в. 2 2			
Хоцімск р.в. 1 -			
Чэрыкаў р.в. 2 1			
Чавусы р.в. - 1			
Шклоў р.в. 1 3			
Усяго 90 86			
Усяго на краіне: 1012 885			

400-годдзе прыбыцця абраза Маці Божай у Будслаў

Юбілейны фест у Будславе сабраў рэкордную колькасць вернікаў.

Ён пачаўся вечарам 5 ліпеня. У начной службе, якую правёў мітрапаліт Тадэвуш Кандрусевіч, бралі ўдзел каля 300 святароў і больш за 50 тысяч вернікаў.

Перад літургіяй у Будславе адбылася працэсія з копіяй абраза Багародзіцы.

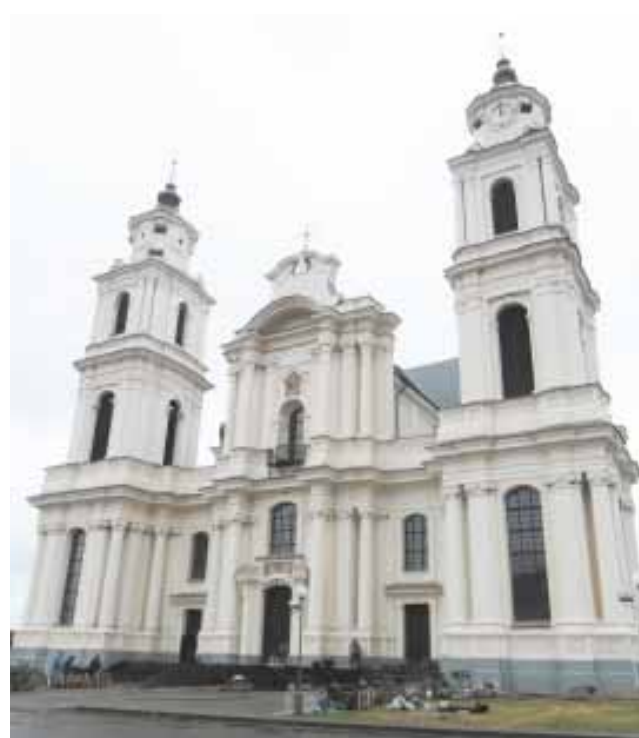
Адкрываючы службу, мітрапаліт Тадэвуш Кандрусевіч прывітаў пілігрымаў, якія прыбылі на юбілейныя ўрачыстасці. Арцыбіскуп заклікаў прысутных звярнуцца з малітвай да Божай Маці і прасіць за Беларусь, каб "яна сапраўды была белай і святой", паведамляе catholic.by.

Ён згадаў пра пераследаў, якія зазнаваў касцёл раней.

- У цяжкія часы ганенняў на царкву мы імкнуліся сюды, у знакіты Будслаў, імкнуліся да Марыі, верачы, што яна папросіць ў свайго сына ласку свабоды веравызнання, - сказаў Тадэвуш Кандрусевіч. - Сёння мы знаходзімся тут, каб дзякаваць Богу за гэты дар свабоды і прасіць яго міласці і сілы мудра і адказна яе выкарыстоўваць.

У гэтым годзе спаўняецца 400 гадоў знаходжання абраза Божай Маці ў Беларусі.

Гэты абраз быў падараны ў 1598 годзе папам рымскім Кліментам VIII менскаму ваяводу Яну Пацу з нагоды яго пераходу з кальвінізму ў

1990-х гадоў адраджаецца культ абраза, арганізуюцца паломніцтвы, прымеркаваныя да 2 ліпеня - дня караначнага абраза. 2 ліпеня 1996 года папскі нунцыя арцыбіскуп абвясціў папскае пасланне, у якім Маці Божай Будслаўская названа захавальніцай Менска-Магілёўскай архідыяцэзіі.

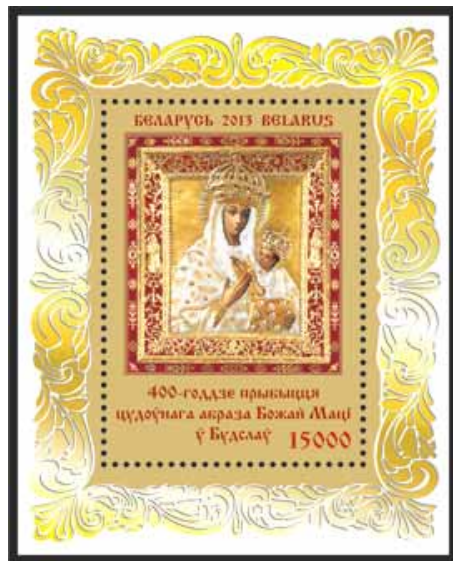
Духоўная падрыхтоўка да сёлетняга юбілею пачалася яшчэ тры гады таму і праходзіла пад дэвізамі: "Марыя - выбраная дачка Бога Айца" (2010 год), "Марыя - святая Духа Святога" (2011 год), "Марыя - Маці Збаўцы" (2012 год).

Важным акцэнтам цяперашняга юбілею стала сканчэнне перагрынацкіх копіі цудоўнага абраза Маці Божай Будслаўскай у парафіях Бела-

русі. У прысутнасці папскага легата Жана-Луі Тарана ў Будславе з гэтай нагоды асвечаны крыж і памятны знак. Менавіта ад яго, як ад кардынала-протадыякана, увесь свет пачуў знакамитае "Habemus Param" 13 сакавіка 2013 года, калі ён абвясціў аб абранні Папы Францішка. Жан-Луі Таран адслужыў асноўную імшу ў Будславе. Пераклад на беларускую мову рабіў сам арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч. Абраз з касцёла не выносілі.

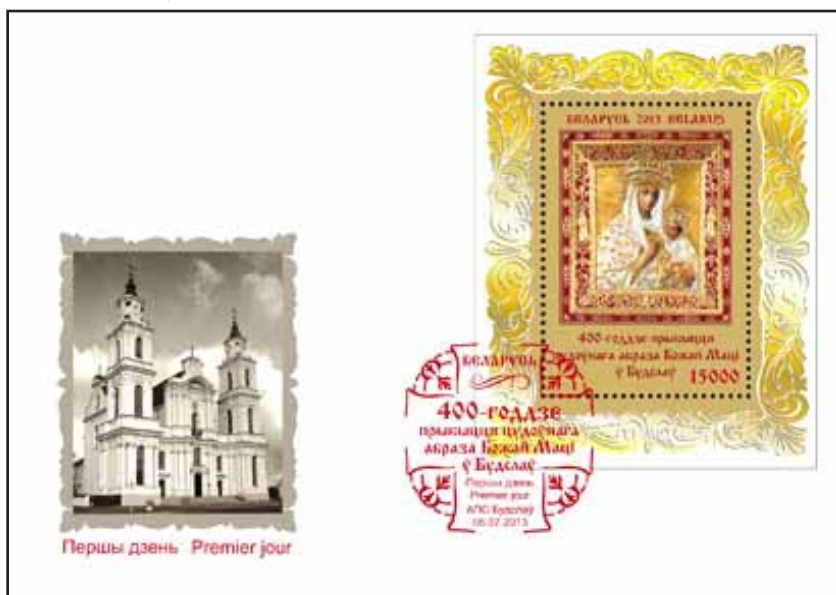
Белпошта з нагоды 400-годдзя абраза ў Будславе выпусціла паштовы блок з адной маркі і 6 ліпеня правяла спецгашэнне маркі і канверта першага дня ў Будслаўскім адзяленні паштовай сувязі.

Наш кар.

каталіцтва. Бернардынцы Літоўскай правінцыі ўсяляк прапагандавалі культ абраза, а з пачатку XIX стагоддзя друкавалі яго на гравюры. Пасля ліквідацыі кляштару ў 1859 папулярнасць абраза змянялася.

З пачатку

Паяднанне метраполіі з дыяспарай

(Да 20-годдзя Першага з'езду беларусаў свету. 8-10 ліпеня 1993 г.)

Сёлета ў трэці дэкадзе ліпеня краіну чакае далёка не шараговая падзея - Шосты з'езд беларусаў свету. У майж публікацыі размова пойдзе пра такога роду падзею - І з'езд, які праходзіў роўна дваццаць гадоў таму, калі Беларусь яшчэ толькі асвойвала жыццё ў статусе суверэннай дзяржавы. І асвойвала прыстойна, бо інакш не адважылася б на правядзенне такога незвычайнага для яе форуму, на якім жыхары метраполіі павінны былі прыняць вялікую колькасць людзей з незаслужана навешанымі на іх бальшавіцкімі ідэалагічнымі ярлыкамі: "калабаранты", "ворагі беларускага народа", "здраднікі" і г. д.

Першыя гады дзяржаўнай незалежнасці Беларусі, як і трэба было чакаць, вызначаліся высокай актыўнасцю яе грамадзян. Ствараліся, разгортваліся актыўна дзейнасць рознага роду апазіцыйныя партыі і рухі, рашучыя крокі рабіліся па спыненні дзяржаўнай палітыкі русіфікацыі, што асабліва прыкметна заўважалася на прыкладзе народнай сістэмы адукацыі. Карэнныя перамены адбыліся ў афіцыйным стаўленні да пасляваеннай эміграцыі, на якую без усялякага разбору дзясяткі гадоў глядзелі, як на шпосы варожае, агіднае.

Не памылюся, калі скажу, што пэўныя карэктывы ў гэтую несправядлівасць унесла ўжо Чарнобыльская біда. Праўда, у першыя гады пасля той самай страшэннай у свеце тэхнагеннай катастрофы эмігранты маглі толькі паспачы сваім суродзічам, бо дзяржаўныя межы БССР заставаліся тады яшчэ на замку. Да лепшага змянілася становішча толькі ў апошнія перабудованыя гады, дзякуючы чаму ў дыяспары з'явілася магчымасць ужо на справе дапамагчы ахвярам той нечуванай трагедыі. Матэрыяльны і грашовыя сродкі пацярпелым эмігрантам перадавалі галоўным чынам праз камітэт Беларускага народнага фонду "Дзесяць Чарнобыля", які ўзначальваў народны дэпутат БССР Геннадзь Грушавы. Да збору ахвяраванняў сярод эмігрантаў, для мабілізацыі іх на аказанне матэрыяльнай дапамогі чарнобыльцам пэўнае дачыненне мела і створанае ў 1990 годзе Згуртаванне беларусаў свету (ЗБС) "Бацькаўшчына", асабліва ў тых выпадках, калі хто-небудзь з яго сяброў вязджаў па розных пытаннях за мяжу ці калі даводзілася ў сябе на Радзіме прымаць эмігрантаў з прывезеным для ахвяр катастрофы грузам: лекі, медыцынскае абсталяванне, прадукты харчавання і г. д.

У канцы 1980-х гадоў ужо з'яўляўся цалкам звычайным прыезд у Беларусь па самых розных прычынах яе эмігрантаў. Радасць ад наведвання так даўно пакінутага ў часы ваеннага ліхалецця роднага краю была неверагодна вялікай, непадобленай, не ўсім удавалася ўстрымацца ад слёз. Але даводзілася сутыкацца і з тым, што прыносіла толькі адны расчараванні. Адукаваныя, з неразмывай нацыянальнай самасвядомасцю, з багатым жыццёвым досведам прадстаўнікі беларускай дыяспары, на-

ведваючы радзіму, не маглі не заўважыць, што і напачатку 1990-х гадоў, калі іх любая краіна ўжо з'яўлялася суверэннай, сапраўднай ахілесвай пятой нацыянальна-культурнага адраджэння з'яўлялася беларуская мова. Яна амаль не чулася ні ў грамадскіх месцах, ні ў камунікацыйных зносінах людзей. Толькі ў тых службовых кабінетах, дзе за начальнікаў працавалі нацыянальна свядомыя беларусы, заўважалася яе прысутнасць. Такая трывожная сітуацыя непакоіла практычна ўсіх нашых эмігрантаў, таму імі было выказана так шмат меркаванняў, прапаноў па дадзеным пытанні. Балазе, тады афіцыйныя СМІ не ўхіляліся ад публічнага абмеркавання яго.

Па прыбыцці на незалежную, дарагу бацькаўшчыну эмігранты сустракаліся не толькі са сваімі роднымі і блізкімі, але і з уладнымі структурамі, грамадскімі арганізацыямі, знаходзячы для сябе цікавыя, актуальныя для размовы тэмы. Таму ніколі не здзіўляе, што ў пачатку 1990-х гадоў усё часцей і часцей пачалі ўслышвацца пагаворы пра арганізацыю адмысловай, публічнай сустрэчы ў Менску з нашымі супляменнікамі з замежжа, не выключаючы і тых, хто ўлетку 1944 года, да прыходу войскаў Чырвонай Арміі ў Беларусь, у моц розных абставін, найперш за ўсё з прычыны не стаць супрацоўнікамі з нямецкімі акупацыйнымі ўладамі, пакінуў сваю Радзіму.

Абставіны склаліся так, што сустрэчы з супляменнікамі далёкага замежжа трэба было на пэўны час адтэрмінаваць. Неўзабаве пасля распаду СССР высветлілася, як багата сур'ёзных праблем узнікла ў беларусаў у краінах, створаных на постсавецкай тэрыторыі. З імі-то і вырашана было ў першую чаргу правесці ў Менску ў снежні 1992 года дзелаваю, канструктыўную размову. Адным з асноўных ініцыятараў той адказнай сустрэчы з нашымі эмігрантамі блізкага замежжа было Згуртаванне беларусаў свету "Бацькаўшчына", падтрыманае дзяржаўнымі структурамі. Галоўна роля ў гэтай справе належала ўжо вядомаму ў той час грамадскаму, культурнаму дзеячу, беларускаму пісьменніку Яўгену Лецку. Ён быў першым, каго абралі за старшынню Рады ЗБС "Бацькаўшчына".

Належнага досведу па арганізацыі такога мерапрыемства, як сход беларусаў блізкага замежжа, не было ні ў дзяржаўных структурах, ні ў грамадскіх арганізацыях. А ён абавязкова павінен быў адбыцца. Не трэба забывацца, што на тэрыторыях, утвораных пасля распаду СССР новых дзяржаў, знаходзілася вялікая колькасць беларусаў. Раней іх ніхто не вучыў, ніхто ім не спрыяў жыць паводле ўласных нацыянальна-культурных традыцый. Наадварот, іх усяляк схілялі, цалкам аддацца пад уплыў рускай ку-

льтуры, з высокіх трыбун заўважыць, што толькі ў яе адной дастаткова патэнцыялу задавальнае духоўныя патрэбы новай гістарычнай супольнасці людзей - савецкага народа. Існавала рэальная пагроза, што паводле такіх чужых стандартаў беларусам давядзецца ладзіць сваё культурнае жыццё і ў постсавецкі час, што толькі б спрыяла русіфікацыі, страце этнічнай самабытнасці. У такой сітуацыі, натуральна, куды важней, больш надзённым было ў першую чаргу правесці ў Менску форум беларусаў не з замежных капіталістычных краін, а са створаных на постсавецкай тэрыторыі дзяржаў. Лёс першых з названых катэгорый нашых суродзічаў не выклікаў асаблівай трывогі датычна іх этнічнага выжывання. У метраполіі добра ўпэўніліся ў гэтым па мове эмігрантаў далёкага замежжа, якія з канца 1980-х гадоў у такіх масавых маштабах спачалі наведваць даўно пакінуты бацькоўскі дом. Мова ж у іх, на здзіў многіх жыхароў нашай краіны, была па-сапраўднаму беларускай, вольнай ад паланізмаў і русізмаў, таму і яны самі сябе не блыталі з якім-небудзь іншым славянскім народам, з гонарам заяўлялі пра сваю беларускасць. У моўным плане ад беларусаў далёкага замежжа на некалькі парадкаў адставалі іх супляменнікі з блізкага замежжа, за што трэба "дзякаваць" самай прагрэсіўнай у свеце, як калісьці было прынята пісаць, лінэнскай нацыянальнай палітыцы КПСС. Хутчэйшаму адыходу ад яе негатыўных наступстваў не мог не паспрыць Першы сход беларусаў блізкага замежжа, паколькі ў эпіцэнтры ўсіх выступленняў на ім знаходзіліся пытанні аб прычынах страшэннага занябання за савецкім часам святой беларускай нацыянальнай ідэі, і што трэба рабіць, каб народ пачаў жыць у поўнай адпаведнасці з ёю. Разумных думак, слушных прапаноў наконт гэтага выказалі нямаю.

Засяроджанасць увагі дзяржавы, грамадскіх арганізацый на правядзенні Першага сходу беларусаў блізкага замежжа толькі аслабіла, але зусім не спыніла працу па падрыхтоўцы да Першага з'езду беларусаў свету. Варта адзначыць, што сама ідэя яго правядзення зарадзілася ў асяроддзі сяброў ЗБС "Бацькаўшчына", бо ніхто лепш за іх не ведаў рэальнага становішча беларускай дыяспары, не меў з ёю такіх цесных, разнастайных стасункаў, як яны. Добра паспрыяў сцвярджэнню такой ідэі прыезд у ліпені 1992 г. з ЗША ў Менск даволі вялікай па колькасці (каля 40 чалавек) групы беларусаў. Да таго ж яшчэ нацыянальна свядомых, актыўных. Незадоўга да гэтага ў Кліўлендзе заклалі вельмі папулярны ў нашых суродзічаў культурны цэнтр "Полацак". Сярод амерыканскіх гасцей былі і ўдзельнікі хору царквы Жыровіцкай Божай Маці. Яны ўважліва слухалі міністра замежных

спраў Рэспублікі Беларусь Пятра Краўчанку, мелі магчымасць сустрэцца з грамадска-навукавымі лідарамі палітычных партый. У розных крыніцах засведчана, што менавіта падчас той прадстаўнічай сустрэчы "і пачала абмяркоўвацца ідэя правядзення наступным летам Суветнага з'езду беларусаў на Радзіме. Падрыхтоўчыя клопаты з агульнай згоды ўзяло на сябе Згуртаванне беларусаў свету "Бацькаўшчына".

І хаця на шляху да таго з'езду паграбна было яшчэ правесці запланаваны на снежань 1992 год Першы сход беларусаў блізкага замежжа, першае з названых мерапрыемстваў ніхто не збіраўся здымаць з парадку дня. І як тут не пазаіздросціць нечуванай актыўнасці і палітыкаў, і інтэлігенцыі. Іх дзейнасць цалкам пасавала нацыянальнаму суверэнніцтву маладой Рэспублікі Беларусь. Глыбокае ўсведамленне палітычным кіраўніцтвам краіны, прагрэсіўнымі коламі грамадства ўсёй важнасці гэтага мерапрыемства вынікае з таго, што ўжо летам 1992 года быў створаны Арганізацыйны камітэт па падрыхтоўцы і правядзенні першага ў гісторыі нашай краіны з'езду беларусаў свету. У Аргкамітэт увайшлі асобы, занятыя ў розных афіцыйных сферах, прычым на даволі прэстыжных пасадах. Што яны безадказна будуць выконваць волю ўлады, ніхто не сумняваўся. Сустаршынямі Аргкамітэта з'яўляліся народны пісьменнік Беларусі Васіль Быкаў і міністр замежных спраў РБ Пётр Краўчанка. Прадстаўнікі ад дзяржструктур у Аргкамітэце працавалі супольна з актывістамі ЗБС "Бацькаўшчына". Да адкрыцця з'езду адбылося больш як дзесяць пасяджэнняў. Усебакавая, у т. л. і фінансавая (выдзелена больш 60 млн. руб.) дзяржаўная падтрымка такога важнага для краіны мерапрыемства цалкам апраўдана. Дзякуючы найперш за ўсё афіцыйным СМІ людзі добра ведалі, як ішла падрыхтоўка, праходзілі пасяджэнні самога сходу. Дастаткова поўную інфармацыю далі грамадству пра змест прынятых на ім рашэнняў. Так, рэдакцыя газеты "Літаратура і мастацтва" не пашкадавала месца і змясціла 5 лютага 1993 года даволі аб'ёмны артыкул "Да Парламента і Ураду Рэспублікі Беларусь". Ён уяўляў сабою Заяву ўдзельнікаў Першага сходу беларусаў блізкага замежжа, у якой выказваліся слушныя прапановы па ўдасканаленні працы ўладных структур, грамадскіх арганізацый, асабліва ЗБС "Бацькаўшчына", з нашымі эмігрантамі.

У тым жа нумары газеты быў змешчаны і зварот удзельнікаў Першага сходу беларусаў блізкага замежжа да парламентаў і ўрадаў дзяржаў, якія раней уваходзілі ў склад СССР. Галоўная просьба да такіх палітычных органаў заключалася ў тым, каб яны аказалі нашым супляменнікам "усебаковае

садзеянне ў рэалізацыі іх нацыянальна-культурных запатрабаванняў... захаванні і пашырэнні сярод іх беларускай мовы, культуры, звычаяў, гістарычнай памяці". І такія запатрабаванні былі цалкам абгрунтаванымі, справядлівымі, бо любому народу нават на сваёй этнічнай тэрыторыі наканавана пагібель, калі ён не карыстаецца роднай мовай і культурай, адышоў ад сваіх звычаяў, не ведае айчынай гісторыі.

Пасля толькі што праведзенага Сходу беларусаў блізкага замежжа, прычым праведзенага на належным узроўні, нягледзячы на даволі складаныя для краіны становішчы, ЗБС "Бацькаўшчына" без усялякага перадыху разгарнула кіпучую дзейнасць па падрыхтоўцы да яшчэ больш адказнай акцыі - Першага з'езду беларусаў свету. Цешыла, што і на гэты раз у баку ад таверніцтву маладой Рэспублікі Беларусь. Глыбокае ўсведамленне палітычным кіраўніцтвам краіны, прагрэсіўнымі коламі грамадства ўсёй важнасці гэтага мерапрыемства вынікае з таго, што ўжо летам 1992 года быў створаны Арганізацыйны камітэт па падрыхтоўцы і правядзенні першага ў гісторыі нашай краіны з'езду беларусаў свету. У Аргкамітэце увайшлі асобы, занятыя ў розных афіцыйных сферах, прычым на даволі прэстыжных пасадах. Што яны безадказна будуць выконваць волю ўлады, ніхто не сумняваўся. Сустаршынямі Аргкамітэта з'яўляліся народны пісьменнік Беларусі Васіль Быкаў і міністр замежных спраў РБ Пётр Краўчанка. Прадстаўнікі ад дзяржструктур у Аргкамітэце працавалі супольна з актывістамі ЗБС "Бацькаўшчына". Да адкрыцця з'езду адбылося больш як дзесяць пасяджэнняў. Усебакавая, у т. л. і фінансавая (выдзелена больш 60 млн. руб.) дзяржаўная падтрымка такога важнага для краіны мерапрыемства цалкам апраўдана. Дзякуючы найперш за ўсё афіцыйным СМІ людзі добра ведалі, як ішла падрыхтоўка, праходзілі пасяджэнні самога сходу. Дастаткова поўную інфармацыю далі грамадству пра змест прынятых на ім рашэнняў. Так, рэдакцыя газеты "Літаратура і мастацтва" не пашкадавала месца і змясціла 5 лютага 1993 года даволі аб'ёмны артыкул "Да Парламента і Ураду Рэспублікі Беларусь". Ён уяўляў сабою Заяву ўдзельнікаў Першага сходу беларусаў блізкага замежжа, у якой выказваліся слушныя прапановы па ўдасканаленні працы ўладных структур, грамадскіх арганізацый, асабліва ЗБС "Бацькаўшчына", з нашымі эмігрантамі.

У тым жа нумары газеты быў змешчаны і зварот удзельнікаў Першага сходу беларусаў блізкага замежжа да парламентаў і ўрадаў дзяржаў, якія раней уваходзілі ў склад СССР. Галоўная просьба да такіх палітычных органаў заключалася ў тым, каб яны аказалі нашым супляменнікам "усебаковае садзеянне ў рэалізацыі іх нацыянальна-культурных запатрабаванняў... захаванні і пашырэнні сярод іх беларускай мовы, культуры, звычаяў, гістарычнай памяці". І такія запатрабаванні былі цалкам абгрунтаванымі, справядлівымі, бо любому народу нават на сваёй этнічнай тэрыторыі наканавана пагібель, калі ён не карыстаецца роднай мовай і культурай, адышоў ад сваіх звычаяў, не ведае айчынай гісторыі.

Пераканаўчым сведчаннем шчырага жадання да сустрэчы беларусаў з-за супрацьлеглых бакоў барыкады можна лічыць адсутнасць хоць аднаго з выпадкаў, каб які-небудзь асяродак нашай дыяспары адмовіўся б удзельнічаць у працы Першага з'езду беларусаў свету. Нельга не адзначыць і такога, што наведца Беларусі ў час яго працы было куды больш ахвотнікаў, чым у звычайныя дні. Разам з дарослымі ехала і шмат дзяцей, што нарадзіліся, узгадаваліся на чужыне, але хацелі на ўласныя вочы пабачыць зямлю сваіх ба-

цькоў. У тым перадз'ездаўскія дні Беларусь не менш цікавіла і тых нашых эмігрантаў, якія па розных прычынах не маглі наведваць яе. Высокародны ўчынак здзейсніў наш амерыканскі бізнесмен А. Лук'янчык, перадаўшы ў траўні 1993 года праз міністра замежных спраў Пятра Краўчанку 10 тыс. долараў на рэстаўрацыю Мірскага замка.

Запрошаныя на Першы з'езд беларусаў свету не марудзілі з прыездам, бо жадалі як мага лепш пазнаёміцца з Радзімай. Радасці было нямаю ад сустрэчы з ёй. Але хапіла і смутку, галоўным чынам з-за страшэннага дэфіцыту ўсяго беларускага. Наколькі жартам, наколькі ўсур'ёз, але наш супляменнік з Аўстраліі Міхась Лужыньскі назваў Менск самым унікальным у свеце горадам, паколькі тут "не пачуеш беларускай мовы".

У датэрмінова завітаных на З'езд была шырокая магчымасць паўдзельнічаць у рознага роду культурна-асветніцкіх, забаўляльных мерапрыемствах. Самым масавым і па-свойму цікавым сталася правядзенне ў ноч з 6 на 7 ліпеня ў Стаўпецкім раёне (Высокі Бераг) Купалля.

Адкрыўся Першы з'езд беларусаў 8 ліпеня 1993 года ў Менску ў зале Дзяржаўнага тэатра оперы і балета. Удзельнікі гэтага форуму не маглі не радаваць тое, што ў першы дзень яго працы з асноўным дакладам ад ураду выступіла не якая-небудзь шараговая асоба, а сам намеснік старшыні Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь Міхал Дзямчук. Зразумела, у гэтай

ролі мог бы быць і сам галава Вячаслаў Кебіч, тым больш, што і ён валодаў рабочай мовай З'езду - беларускай. У той нялёгкай, у многім яшчэ незразумелы паводле сваёй перспектывы час М. Дзямчук мог сказаць і такое, што сёння зусім не характэрна для практыкі, да прыкладу, у сферы адукацыі. Вось як яна пададзена ў дакладзе: "Нягледзячы на цяжкае эканамічнае становішча рэспублікі, застаецца прыярэтай для нас сфера адукацыі, якая на сённяшні дзень з'яўляецца асноўнай адраджэнскай крыніцай, асноўным нашым спадзяваннем на нацыянальна-культурнае адраджэнне" (падкрэслена мною. - Л.Л.). А што ж сёння ўяўляе сабой наша адукацыя? На пастаўленае пытанне няцяжка даць адказ: беларуская сістэма адукацыі ёсць асноўным антыадраджэнцкім фактарам, які адыгрывае галоўную ролю ў дасягненні поўнай русіфікацыі беларускай нацыі.

У першы ж дзень працы З'езду яго ўдзельнікі праслухалі таксама грунтоўны даклад віцэ-прэзідэнта Акадэміі навук Беларусі, сябра Рады ЗБС "Бацькаўшчына" Радзіма Гарэцкага "Беларуская ідэя і адбудова беларускай дзяржаўнасці". Старшыня рады ЗБС "Бацькаўшчына" Яўген Лецка асвяцілі дзейнасць гэтай аўтарытэтай грамадскай арганізацыі за перыяд з сакавіка 1990 года, паказаў яе рэальны ўклад у падрыхтоўку і правядзенне Першага з'езду беларусаў свету.

Паяднанне метраполі з дыяспарай

(Да 20-годдзя Першага з'езду беларусаў свету. 8-10 ліпеня 1993 г.)

У гэтым плане прамоўцу цвёрдай нацыянальнай пазіцыі было што паведаміць. Таму зусім невыпадкова, калі М. Дзямчук у сваім дакладзе палічыў за неабходнае выказаць "словы вялікай падзякі" за падрыхтоўку З'езду чатыром грамадскім ды дзяржаўным арганізацыям і структурам, ён на першае месца паставіў ЗБС "Бацькаўшчына". За ім ішлі беларускае таварыства "Радзіма", нацыянальны культурна-асветніцкі цэнтр імя Францішка Скарыны, Беларускае таварыства дружбы і культурных сувязей з замежнымі краінамі.

Немалы імідж З'езду надалі прысутнасць і выступленне на ім прадстаўніка Арганізацыі Аб'яднаных Нацый у Рэспубліцы Беларусь Мэцію Каханэ. Калі б гэтае мерапрыемства належала да катэгорыі шараговых, такога высокага рангу асоба наўрад ці палічыла б патрэбным звярнуцца з прывітальнымі словамі да яго ўдзельнікаў. На беларускай мове ён сказаў толькі два словы: "Паважанае спадарства!", на што сёння не адважыцца аніводзін з дзесяці (а, можа, і з дваццаці) самых высокіх палітычных дзеячаў. Нічога не зробіш. Краіна перажывае каласальны спад у нацыянальнай свядомасці дзяржаўнай эліты. Мэцію Каханэ заклікаў да стварэння такіх грамадскіх арганізацый, якія б мелі за мэту працаваць з усімі, *"кто считается белорусом по корням, в какой бы стране он сейчас не жил и гражданином какого бы государства он не являлся"*. Такого слухнага падыходу заўжды прытрымлівалася і сёння прытрымлівалася ЗБС "Бацькаўшчына".

Шмат карыснага давалася пачуць з выступлення Лявона Луцкевіча (Вільня), сына вядомага беларусага палітычнага і грамадскага дзеяча, гісторыка, публіцыста Антона Луцкевіча. Ён выказаў і зусім справядліва - думку, "што эміграцыя лепш здолела захаваць сваю нацыянальную самабытнасць, прэстыж роднае мовы, пазбегнуць нацыянальнага нігілізму, які запанаваў у паняволенай Савецкай Беларусі і ў бліжэйшым замежжы". Дарэчы, такое з беларусамі назіралася і ў самой Літве, чаго не мог не заўважыць і не выказаць Л. Луцкевіч у сваёй змястоўнай прамове. Афіцыйнае двухмоўе ён не называў інакш, як дыскрымінацыйным. Яму ж належыць і такія на ўсе часы праўдзівыя словы: *"...народ загаворыць на-беларуску, калі на ёй загавораць уладныя структуры, урад і парламент (не гаворыць і сёння. - Л.Л.), дзе на адпаведны нацыянальны ўзровень узнімаюцца сродкі масавай інфармацыі"*. Л. Луцкевіч не меў ступені кандыдата філалагічных, філасофскіх ці гістарычных навук, а выйшаў на ўзровень недасягалы амаль для большыні заагаваных у дзяржаўную палітыку дактароў навук. Дый што дактароў: член-карэспандэнтаў акадэміі НАН Беларусі. Вось што значыць быць сапраўдным нацыянальным інтэлектуалам, шчыра адданым беларускай справе Чалавекам.

У першы дзень працы З'езду слова для выступлення

ўзяў старшыня БНФ "Адраджэньне" Зянон Пазняк, хаця менавіта па яго ініцыятыве фронтаўцы байкавалі такое вялікае агульнанацыянальнае вартасці мерапрыемства. Ён даў крайне негатывую адназначную дзейнасць тагачаснага ўраду і парламенту, аднак, зусім не прадбачыў, што ім на змену можа прыйсці нешта і яшчэ больш рэакцыйнае. Выказаў упэўненасць, што некалі *"мы дасягнем канчаткова нашага вялікага Адраджэння"*.

На другі дзень працы З'езду яго ўдзельнікі, паводле свайго жадання, накіроўваліся на пасяджэнні "крутых сталяў", прысвечаных такім пытанням: "Беларуская культура", "Беларуская дзяржаўнасць", "Беларуская гаспадарка і прадпрыемства", "Беларуская дыяспара". Самым масавым па колькасці ўдзельнікаў стаўся трэці з названых "сталяў", бо трэба ж было шукаць надзейныя шляхі выхаду краіны з цяжкага эканамічнага становішча і ведаць накіонт гэтага думку многіх дасведчаных у дадзенай праблеме людзей. Часам спрэчкі насілі вельмі абвостраны характар.

Не ўсё было ціха і спакойна на пасяджэнні "круглага стала", дзе гаворка ішла пра дзяржаўнасць, паколькі з гэтым не ўсё ладзілася на самой практыцы. *"Зала вітала апладысмантамі выказанае адным з дэлегатаў меркаванне аб тым, што "нам патрэбен прэзідэнт такі, як Зянон Пазняк"*. Гэты ж дэлегат называў цяперашні беларускі парламент *"большавіцкай хейрай"*, а беларускую армію - *"пятай калёнай расійскіх шавіністаў"*. З такой ацэнкай, вядома, ніяк не маглі пагадзіцца прысутныя ў зале прадстаўнікі ад афіцыйных структур, паколькі стаялі на зусім іншых пазіцыях.

Насычаным у працы стаўся апошні дзень (10 ліпеня) Першага з'езду беларусаў свету. Галоўным выступоўцам давалася быць міністру замежных спраў РБ Пятру Краўчанку, паколькі на адрас гэтага міністэрства прагучала нямала крытыкі. Як чалавек выразнай нацыянальнай пазіцыі ён не мог не закрануць і культурна-моўнай праблему. Выклаў жа яе з яскрава аптымістычнай пазіцыі, што вынікае з наступных слоў дакладчыка: *"Я хачу выказаць падыходы многіх членаў нашага ўрада (значыцца, не свае асабістыя. - Л.Л.) да моўнай сітуацыі. Магу вам кротка і проста сказаць, што ўрад будзе рабіць усё магчымае, я перакананы, зробіць, каб на гэтай этнічнай тэрыторыі была толькі адзіная дзяржаўная мова - наша родная беларуская мова"*. Такого не мог бы сказаць П. Краўчанка, калі б ва ўлада тады не было цвёрдага намеру забяспечыць менавіта толькі для адной беларускай мовы статус дзяржаўнай, што, як вядома, было прадугледжана ў прынятым 26 студзеня 1990 года Законе "Аб мовах у Беларускай ССР".

10 ліпеня 1993 года пакінула за сабой след яшчэ і тым, што ў гэты дзень Першаму з'езду беларусаў свету надалі статус Першага з'езду ЗБС "Бацькаўшчына". Старшыня яго Рады Я. Лецка кротка, але змястоўна даклаў, што гэтай арганізацыяй было зроблена ад моманту яе заснавання, вызначыў абавязкі, парадак фармавання складу Вялікай і Малой радоў ЗБС "Бацькаўшчына" Аніякіх крытычных заўвагаў да сказанага Я. Лецкам не паступіла.

Як і трэба было чакаць, Першы з'езд беларусаў свету ўхваліў дзейнасць ЗБС "Бацькаўшчына" *"па аднанні беларусаў свету, на наладжванні сувязей з грамадска-культурнымі суполкамі беларускага замежжа, на абмене інфармацыяй, прапагандзе культуры"* і прапанаваў яму *"прадоўжыць працу ў абраным кірунку, пашыраючы і ўзбагачаючы яе новымі формамі"*.

Увагі заслугоўваюць прынятыя на З'ездзе выніковыя дакументы, са зместу якіх добра бачыцца глыбокае разуменне яго ўдзельнікамі тагачаснага становішча Беларусі і шляхоў яе далейшага развіцця. Усіх такіх дакументаў дзевяць. Кожны з іх напоўнены павышаным аптымізмам, цвёрдым перакананнем, што краіну чакаюць вялікія пазітыўныя перамены ў эканамічнай, палітычнай, культурнай сферах, што істотна павысіць яе аўтарытэт у свеце. *"Мы ганарымся і радуемся, што Беларусь узяла на шлях нацыянальна-дзяржаўнага будаўніцтва"*. Гэта сказ са звароту ўдзельнікаў З'езду з ліку замежных беларусаў: *"Беларусь атрымала шанцы набыць рэальную дзяржаўнасць, самастойнасць, поўны суверэнітэт"*, - са Звароту да беларускага народа. *"Таталітарная сацыяльна-палітычная сістэма ў Беларусі аб'ектыўна вычарпала свае магчымасці і не мае гістарычнай перспектывы"*, - з Дэкларацыі аб прыняцці нацыянальнага дзяржаўнага будаўніцтва. *"Выкарыстоўваюць асоб з беларускай дыяспары як ганаровых консулаў, віцэ-консулаў і консульскіх асентаў Рэспублікі Беларусь у краінах іх пражывання..."* - са Звароту да Парламенту і ўраду Рэспублікі Беларусь. *"З'езд патрабуе ад ўраду Беларусі раічных захадаў на неадкладнай беларусізацыі войска і навадзнення парадку ў ім"*, - з Заявы павайсковым п'яганні. Наколькі спраўдзіліся прыведзеныя з выніковых дакументаў З'езду гэтага згуртавання - Ганну Сурмач. На развітанне новы прэзідэнт без усялякага сумніву заявіў: *"Калі вы ў наступны раз прыедзеце сюды, у Менск, калі мы ўсе збяромся, многія нашыя пажаданні будуць выкананы. І вы на вуліцах пачуеце*

мову беларускую, не так як цяпер, не толькі ў гэтай зале"

Трэба сказаць, што ўсе прысутныя на З'ездзе грамадска-палітычныя дзеячы, прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі, мо за выключэннем толькі пісьменніка В. Быкава, страшэнна памыляліся ў вызначэнні лёсу беларускай мовы, хаця яны не маглі не ведаць адмоўнага стаўлення да яе з боку даволі значнай часткі высокага рангу чыноўнікаў. Апошні ж і тады адкрыта заяўлялі пра неабходнасць юрыдычнага надання статусу дзяржаўнай мовы і рускай, для чаго прапаноўвалі правесці рэфэрэндум, наперад ведаючы, што моцна абалванены русіфікацыяй людзі ў большыні сваёй падтрымаюць гэтую злучынную ідэю.

Пасля заканчэння З'езду афіцыйныя і неафіцыйныя сродкі масавай інфармацыі працягвалі асвятляць узятыя на ім праблемы, прычым часта па ініцыятыве саміх удзельнікаў той сустрэчы, якія ахвотна дзяліліся сваімі ўражаннямі, уносілі прапановы па ўмацаванні супрацоўніцтва дыяспары з метраполіяй. Публічны абмен думкамі насіў уважаны, канструктыўны характар. Аднак дзесьці праз месяц-два афіцыйныя СМТ пачалі змяшчаць і крытычныя на адрас З'езду матэрыялы, а праз паўгода практычна цалкам спынілі ўзгадваць пра яго. На практыцы ўладамі нічога не рабілася дзеля таго, каб неаблігі патэнцыялы нашай дыяспары паставіць на службу беларускаму агульнанацыянальнаму інтарэсу, што ніяк не магло быць апраўданым. З эміграцыйнай працягвала працаваць толькі ЗБС "Бацькаўшчына". Цяжка такое прызнаць, але праз пэўны час пра З'езд пачалі забывацца і тыя, хто рыхтаваў ці ўдзельнічаў у яго працы. Належаў чынам не адзначылі ні дзясятую, ні п'ятнацятую гадавіны той падзеі, нібыта яна і не заслугоўвала такой павагі. Мы, беларусы, неяк не ўмеём шанавыць тое, што гэтага заслугоўвае, робіць нам вялікі гонар.

Гістарычнае значэнне З'езду, несумненна, заключаецца ў тым, што ён правільна вызначыў шляхі кансалідацыі беларусаў, незалежна ад месца іх пражывання. І каб дзяржава пайшла такім шляхам, пачала штосьці канкрэтнае рабіць дзеля дасягнення такой патрэбнай кансалідацыі, усё гэта вельмі станоўча адбылася б не толькі на эканамічным, сацыяльна-культурным жыцці, але і на росце прэстыжнасці Беларусі ў свеце, умацаванні яе нацыянальнага суверэнітэту, здарэўлены та знявечанай русіфікацыяй этнічнай свядомасці нашага народа.

Не выключана, што без правядзення ў Менску З'езду мы яшчэ і сёння юса глядзелі б без усялякага разбору на павяненую эміграцыю. Дзеля фармавання аб'ектыўнага погляду на яе не шкадавалі слоў многія прамоўцы і мелі на гэта рацыю.

Удзельнікам З'езду ў

вялікую заслугу трэба паставіць глыбіннае высвятленне ролі беларускай мовы для лёсу карэннага насельніцтва нашай краіны. Да гэтага яшчэ ніводзін шматлюдны форум беларусаў не даваў такой праўдзівай ацэнкі дадзенаму фактару. І каб дзяржава пажадала прыслухацца да голасу разумных, шчыра ўлюбённых у роднае слова людзей, яна абавязкова цалкам выкінула б з галавы думку пра ўвядзенне ва ўсіх адчынненых крайне непажаданага, небяспечнага для нас афіцыйнага беларуска-рускага двухмоўя. Такая ў той час мо ў нейкай ступені і празмерная канцэнтрацыя ўвагі на моўнай праблеме, відаць, не пайшла на карысць нацыянальнай згодзе паміж метраполіяй і яе дыяспарай, асабліва з пасляваеннай заходняй. Бо ці ж магло да апошняй ніткі зрусіфікаванае чынавенства, а яшчэ больш тыя ідэолагі, што так добра прыклалі руку да дэнацыяналізацыі духоўнага жыцця Беларусі, цяпер пад уплывам да канца не высветленых паводле сваіх настрояў эмігрантаў пацягнуцца да авалодання ледзь не амяртвелае беларускай мовай? Не выключана, што гэта магло з'явіцца адной з прычын рэзкага пахаладання афіцыйных уладаў да эмігрантаў ужо ў наступным пасля З'езду годзе, у якім, як вядома, усталявалася прэзідэнцкая сістэма кіравання краінай.

Нягледзячы на ўсе неспрыяльныя і ў першыя гады нашай суверэннай дзяржаўнасці фактары З'езд стаўся (зраzumела, дзякуючы перш за ўсё эмігрантам) выключнай беларускамоўнай з'явай, прычым такой, якой у супольнай практычнай дзейнасці самой дзяржавы і грамадскіх арганізацый не назіралася ў БССР, за ўвесь пасляваенны перыяд. Такого, на вялікі жаль, не сустракалася і пазней, бо на чарговых другім-чацвёртым з'ездах беларусаў свету альбо зусім адсутнічалі афіцыйныя беларускамоўныя палітыкі, а калі і прысутнічалі, дык далёка не першых катэгорый. З пункту гледжання мовы праведзены ў 1993 годзе З'езд - гэта ўнікальная і наўрад ці паўторная ў бліжэйшыя дзесяцігоддзі з'ява, улічваючы амаль татальны вывад самой дзяржавы беларускай мовы з афіцыйнага жыцця, невалоданне ёю большыней палітыкаў. Каб усю праўду ведалі сучаснікі і наступныя пакаленні, адзначу, што на Першым з'ездзе беларусаў свету на спрадвечнай для нашай зямлі роднай мове выступалі такія высокія дзяржаўныя асобы, як Старшыня Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Станіслаў Шушкевіч, намеснік старшыні Савета Міністраў РБ Міхаіл Дзямчук, міністр замежных спраў Пётр Краўчанка, адукацыі - Віктар Гайсёнак. На ёй была складзена ўся прынятая на З'ездзе службовая дакументацыя. Беларускае мова паспяхова вытрымала іспыт быць у краіне адзінай дзяржаўнай мовай. Прагрэсіўныя колы

грамадства гэта бясконца радала, а антынацыянальныя сілы прыйшлі ў жах і пачалі гэрмінова рыхтавацца да чарговай схваткі з беларускай мовай, што і адбылося ў траўні 1995 года на карысць зрусіфікаванага шырокаразгалінаванага чыноўніцкага апарату. Рускай мовай на З'ездзе карысталіся толькі чатыры чалавекі: ужо вышэй згаданы мною прадстаўнік ААН Мэцію Каханэ, Георгій Усілоўскі з Комі (20 гадоў знаходзіўся ў зняволенні і не вярнуўся на сваю родную Магілёўшчыну), Васіль Ярашчук з Аргенціны (родам з Кам'янцакага раёна, дзе да вайны былі распаўсюджаны беларускі, польскі, украінскі дыялекты; эміграваў у 1930-я гады), карэспандэнт газеты "Экспресс-контакт" Н. Данілава (дзяцінства яе прайшло па-за межамі Беларусі).

Усталяванае з гадамі абыхавае стаўленне самой дзяржавы да ідэй Першага з'езду беларусаў свету ніяк не можа перакрэсліць яго гістарычнага значэння. Не памылюся, калі скажу, што гэты форум можна смела параўнаць з самымі знакавымі падзеямі ў нашай гісторыі, у тым ліку і з Першым усебеларускім кангрэсам у Менску (снежань 1917 г.) Нічым нельга апраўдаць, што яшчэ і па сёння на сцяне будынка Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы і балета Беларусі адсутнічае мемарыяльная шыльда ў гонар той падзеі, якая тут адбывалася 8-10 ліпеня 1993 года.

Сённяшня беларуская дыяспара, як неба ад зямлі, адрозніваецца не ў лепшы бок ад той, што была на момант правядзення Першага з'езду беларусаў свету. Пасля таго форуму з зямным жыццём развіталіся дзесяткі асоб, якімі магла б ганарыцца і метраполія: майстры мастацкага слова Наталля Арсеннева, Масей Сяднёў, Кастусь Акула, Анатоль Бярэзка, літаратуразнавец, публіцыст Зора Кіпель (дзев. Савёнак), медык, літаратуразнавец Вітаўт Тумаш, мовазнавец Валянціна Пашкевіч, прафесар медыцыны Міхась Навумовіч, нацыянальны грамадска-палітычны актывіст Раіса Жук-Грышкевіч, Мікола Ганько, Алех Шнэк, Расціслаў Завістовіч, Кастусь Калоша, Сяргей Карніловіч, Анатоль Лук'яновіч, Мітраполіт БАНЦ Мікалай... Каласальны, незамыслены людскія страты панесла беларускае блізкае замежжа: старшыня Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Санкт-Пецярбургу Валянцін Грышкевіч, старшыня Таварыства беларускай культуры імя Ф. Скарыны ў Маскве Антон Сабалеўскі, пісьменнік Анатол Кірвель (Санкт-Пецярбург)...

На стан нацыянальнай, грамадска-культурнай дзейнасці нашай дыяспары нішто так адмоўна, шкодна не ўплывае, як русіфікатарскі курс палітычнага кіраўніцтва нашай краіны, амаль поўная адсутнасць супраціву з боку народа да яго культурна-моўнай асіміляцыі.

Леанід ЛЫЧ,
доктар гістарычных навук, прафесар.

Маці родная, Маці-Краіна!

*Маці родная, Маці-Краіна!
Не ўсцішыцца гэтакі боль...*

Гэтыя словы Максіма Багдановіча заўсёды прыходзяць на думку, калі ўспамінаю Першы з'езд беларусаў свету. Падзея гэта адбылася два дзесяцігоддзі назад, 8 - 10 ліпеня 1993 года ў Менску. У той час, па запрашэнні Згуртавання беларусаў свету "Бацькаўшчына", мне пасчасціла ўдзельнічаць у Вялікім Сходзе беларусаў.

Першы з'езд беларусаў пачаў работу ў Дзяржаўным акадэмічным Вялікім тэатры Беларусі пад мелодыю Багдановічавай "Пагоні". Франтон тэатра ўпрыгожвалі словы класіка: "На сход, на ўсенародны сход!" На сцэне тэатра і на значках, якія атрымалі дэлегаты, была эмблема з'езду - вобраз Святой Еўфрасіні Полацкай.

Адкрыў з'езд пісьменнік Васіль Быкаў. Ён сказаў наступныя словы: "Будаваць новую беларускую дзяржаву можна толькі ўсім разам - і тым, хто жыве на сваёй беларускай зямлі, і тым, хто далёка, але чыё сэрца баліць несціхаемым болем, імя якому - Беларусь!" З'езд віталі Станіслаў Шушкевіч і Ніл Гілевіч. З дакладам "Беларуская ідэя і адбудова беларускай дзяржаўнасці" выступіў акадэмік Радзім Гарэцкі. Таксама быў заслуханы даклад ад заходняй дзясяпары, з якім выступіў Янка Запруднік (ЗША). Потым была справаздача аб рабоце аб'яднання беларусаў свету "Бацькаўшчына", выступленні дэлегатаў і вялікі канцэрт лепшых калектываў рэспублікі.

На другі дзень работа з'езду праходзіла па тэматычных секцыях. Мне давалося прысутнічаць на сустрэчы з прадстаўнікамі беларускай дзясяпары, якая адбылася ў памяшканні тэатра юнага глядача. Кіравалі сустрэчай два вядомыя беларускія навукоўцы: прафесар Валянцін Грыцкевіч з Санкт-Пецярбурга і прафесар Янка Запруднік з Нью-Ёрка. На сустрэчы выступалі прадстаўнікі з Расіі, Украіны, Польшчы, ЗША, Кіргізіі, балтыйскіх рэспублік і іншыя. Выступоўцы з вялікай зацікаўленасцю

распавядалі пра дзейнасць беларускай дзясяпары ў сваіх краінах, падмалі пытанні па самых вострых праблемах беларускай нацыянальнай палітыкі, эканомікі, культуры.

Асабіста на мяне гэты форум аказаў вельмі вялікі ўплыў, засталася шмат уражанняў, успамінаў. Слухачы прамовы ўдзельнікаў з'езду, адчуваў з якой вялікай заклапочанасцю яны гаварылі аб далейшым лёсе нашай Радзімы, уносілі прапановы, абстралялі пытанні дзеля духоўнага, дзяржаўнага і эканамічнага адраджэння Бацькаўшчыны.

Уразіла мяне наша беларуская мова, на якой размаўлялі многія замежныя дэлегаты, бо адрознівалася ад тутэйшай сваёй мілагучнасцю, больш мяккім гучаннем. З вуснаў дэлегатаў заўсёды гучалі словы "спадар і спадарыня", калі трэба было звярнуцца адзін да другога. І пры гэтым усе як маладыя, так і старыя людзі, называлі іншых толькі па імя.

Мне асабіста давалося размаўляць з многімі дэлегатамі, у тым ліку з беларусамі з Канады, Аўстраліі, Польшчы, Украіны і многімі іншымі. Усе яны былі вельмі высокай культуры і адукацыі, вызначаліся моцнай нацыянальнай самасвядомасцю. З гэтых размоў даведаўся, як жывуць беларусы ў іншых краінах, як берагуць свае традыцыі, культуру, мову і галоўнае - беларускую духоўнасць. Напрыклад, высветлілася, што беларускія нацыянальныя асяродкі з навукова-культурнымі інстытутамі, бібліятэкамі, музеямі, рэлігійнымі ўстановамі працуюць у многіх замежных дзяржавах. Беларускія факультэты і аддзяленні дзейнічаюць у больш як дзесяці замежных універсітэтах. Шмат дзе выходзяць беларускія газеты і часопісы.

Вельмі здзівіла размова са святаром Якавам Гутманам з Нью-Ёрка. Ён паведаміў, што ў Злучаных Штатах у яго ёсць знаёмы навуковец, які працуе над доктарскай дысертацыяй пад назвай "Яўрэі Шклова". І такіх сустрэч было шмат. Пра ўсе расказаць немагчыма.

У гэты дзень я таксама пры-

сутнічаў на адкрыцці мемарыяльнай дошкі беларускаму пісьменніку і навукоўцу Максіму Гарэцкаму. Урачыстасць адбылася каля ўвахода ў будынак інстытута Беларускай культуры - Інбелкульты (Менск, Рэвалюцыйная, дом 15), які дзейнічаў ў Менску ў 30-я гады і быў цэнтрам беларускага абуджэння і навукі.

Безумоўна, уражанняў было шмат. Але найбольш мяне ўразіў дэлегат з Польшчы. Ён распавядаў, што ў горадзе Гайнаўцы на Беластоцчыне працуе беларускі музей. Залы музейнай экспазіцыі складаюць каля двух тысяч квадратных метраў. Пры музеі знаходзіцца гагэль, які заўсёды прымае ахвотных наведцаў гэты культурны асяродак. У горадзе існуе беларуская гімназія і беларускі праваслаўны храм. Сваю прамову гэты беларус з Польшчы закончыў наступнымі словамі, якія вельмі кранулі душэўныя струны: "Сённяшні з'езд не дабавіць зарплату, не палепшыць здароўя, не вырашыць іншыя праблемы, але абавязкова абудзіць беларусаў, менавіта тых, хто яшчэ спіць, прысароміць лянных, дапаможа тым, хто стаміўся і ў роспачы, і сонца адраджэння павінна ўзысці над нашай Айчынай!"

На прыканцы форуму я бачыў радасць на твары дэлегатаў. Калі пасля заканчэння святковага канцэрту ўсе выходзілі з памяшкання тэатра, на плошчы з'явіліся агні салюту, у многіх дэлегатаў ў руках гарэлі свечкі, на ветры луналі старажытныя беларускія сцягі, герб "Пагоня", эмблема з'езду - вобраз Святой Ефрасіні Полацкай, і ўзнёсла гучалі неўміручыя словы Янкі Купалы: "ЖЫВЕ БЕЛАРУСЬ!"

Прайшлі гады, але словы, якія прагучалі на з'ездзе, па-ранейшаму застаюцца вельмі актуальнымі для беларусаў і ў сучаснасці. Асабіста я па-ранейшаму спадзяюся і веру, што "...не ўсцішыцца гэтакі боль..." і "сонца адраджэння, хай і паступова, але ўздыдзе над нашай Айчынай!"

*Аляксандр Грудзіна,
дэлегат з'езду
ад Магілёўскай вобласці.*

Collegium Civitas
www.civitas.edu.pl

Якасць на вышынні!

- Еўрапейскі дыплом
- Патранат Польскай Акадэміі Навук
- Гарантыя найменнай аплата

tel: +48 22 656 71 89
admissions@collegium.edu.pl
Калегіум Сівітас, Рэспубліка Польшча, г. Варшава

У гарадах Гомельшчыны і Магілёўшчыны не засталася ніводнага беларускамоўнага садка Найбольш дзетак выхоўваецца па-беларуску ў садках Гарадзеншчыны

Згодна з афіцыйнымі падлікамі, кожнае дзявятае дзіця ў садках Беларусі выхоўваецца па-беларуску.

За кошт чаго дасягаецца такая лічба? Статыстыку робяць вясковыя садкі.

Паводле падлікаў Белстату, у сельскіх населеных пунктах па-беларуску выхоўваецца 56,1% дзетак.

Найбольшая лічба на Гарадзеншчыне - 77,6%, найменшая на Гомельшчыне - 38,7%.

Што да гарадскіх садкоў, то па-беларуску выхоўваецца толькі 2,9% дзетак. І калі на Гарадзеншчыне паказчык дасягае 7,6% (і працягвае расці), то на Гомельшчыне і Магілёўшчыне сітуацыя крытычная - ніводнага гарадскога беларускамоўнага садка.

Я.М.

Пісьменнікі - сумленне народа

На офісе Руху "За Свабоду" адбылася сустрэча з пісьменнікам-экалагам і грамадскім дзеячам Васілём Якавенкам і даследчыкам тэмы рэпрэсіяў, пісьменнікам і энцыклапедыстам Леанідам Мараковым. Яны сталі героямі фотавыставы "Сейбіты Беларускай", якая працягвае дзейнічаць.

Для актывістаў Руху і грамады бацькоў студэнтаў-каліноўцаў быў

вельмі важны досвед тых часоў, калі пісьменнікі і журналісты здолелі адхіліць шкодны экалагічны праект асушэння басейна Прыпяці. Аўдыторыя ўзгадала часы актыўнага выдання газеты "Набат". Артыкулы са зборніка публіцыстычных твораў В. Якавенкі "Прывіды Шанхая над Свіслаччу" засцерагаюць ад прыняцця паспешных рашэнняў, звязаных з будаўніцтвам новай АЭС.

Васіль Цімафеевіч распавёў таксама пра герояў рамана "Надлом" і трылогіі "Пакутны век". Раман "Пакутны век" атрымаў высокую адзнаку літаратурнай крытыкі як на Беларусі, так і ў замежжы. Пераклады гэтых твораў будуць зроблены на рускую і польскую мову. Многія чытачы сталага веку заўважалі, што гэта менавіта тое, што яны перажылі і хацелі б выказаць.

Пісьменнік сустракаўся з выдатным вучоным Барысам Кітом ва Франкфурце. Ён замацаваў сяброўства з амерыканскімі лекарамі, наведваючы ЗША ў сувязі з чарнобыльскімі справамі.

Спадар Васіль распавёў, што збіраецца прысвяціць новую кнігу сучасным героям, якія ўвасабляюць беларускі характар і менталітэт. Гэта людзі трывалыя і мужныя, працавітыя і гаспадарлівыя, якім можна даверыць будучыню краіны.

Леанід Маракоў распавёў слухачам пра жыццёвыя гісторыі жыхароў галоўнай вуліцы Менска, якія сталі тыповымі для прадстаўнікоў беларускай інтэлігенцыі 30-тых гадоў. Новая кніга "Галоўная вуліца Менска" - працяг шматгадовых даслед-

ванняў тэмы рэпрэсаваных дзеячаў культуры, навукі, асветы, медыцыны.

Даследчык і літаратар адзначыў, што зрабіў захапляльнымі апавяданні, увайшоўшы ў зборнік "Непамяркаўныя", надаў ім рысы прыгодніцкага жанру і тэатральнага, каб перадаць не толькі смутак, але паказаць адвагу і мужнасць людзей, якія зазналі пераслед з боку НКУС.

Сябры Руху "За Свабоду" падзякавалі Васілю Цімафеевічу за мужнае адстойванне экалагічных перакананняў і абарону беларускай мовы ў друку і зваротах да парламентарыяў, а таксама спадару Леаніду Маракову за захаванне памяці пра рэпрэсаваных дзядоў і прадзедаў.

*Э. Дзвінская,
фота аўтара.*

Зварот

Грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" да прадстаўнікоў творчай інтэлігенцыі Беларусі: паэтаў, кампазітараў, выканаўцаў, музыкаў

Шаноўнае спадарства!

У нашай краіне ігнаруецца беларуская мова ў творах, якія ўдзельнічаюць у адборы на конкурс "Еўрабачанне". Мы звяртаемся да вас з заклікам: выкарыстоўвайце мілагучную беларускую мову ў сваёй творчасці!

Мы лічым, што песня на беларускай мове надасць нацыянальны каларыт і паспрыяе перамозе прадстаўніка нашай краіны на "Еўрабачанні".

Прынята Сакратарыятам ТБМ 04.07.2013 г.

Шчыра дзякуем за дапамогу!

Сакратарыят ТБМ выкаўвае шчырую падзяку ўсім грамадзянам Беларусі і замежнікам, якія адгукнуліся на нашу просьбу аб дапамозе, а таксама беларускім журналістам, якія распаўсюдзілі нашу просьбу ў СМІ, і паведамляем наступнае.

Па стане на 02.07.2013 г. на рахунку ТБМ знаходзіцца 32.531.383 рублі.

Таксама заплачана арэндная плата камунальных паслугі, тэлефон і інтэрнэт за травень і чэрвень гэтага года. Дзякуючы Вам, сядзіба ТБМ можа спакойна функцыянаваць да кастрычніка. Сакратарыят ТБМ.

Як Мінадукацыі спалучае права выбару з двухмоўем

Грамадскае аб'яднанне
"Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны"
220034, г. Мінск вул. Румянцова, 13, тэл. 284-85-11, разліковы рахунак
№ 3015741233011 у адд. №539 ААТ Белінвестбанка, г. Мінска, код 739

6 чэрвеня 2013 г. № 40

Кіраўніку Адміністрацыі Прэзідэнта
Рэспублікі Беларусь
Кабякову А.У.

Аб неабходнасці абавязковага ЦТ
па дзвюх дзяржаўных мовах

Шаноўны Андрэй Уладзіміравіч!

Мы вельмі занепакоены вынікамі цэнтралізаванага тэставання па беларускай мове.

Калі на пачатку 2000-х гадоў ЦТ па беларускай і рускай мовах пісала прыблізна роўная колькасць абітурыентаў, то сёлета жадаючых здаваць ЦТ па беларускай мове амаль у два з паловай разы менш, чым тых, хто будзе пісаць экзаменацыйны тэст па рускай мове. Згодна статыстыцы на ЦТ па беларускай мове зарэгістравалася 33 тысячы 564 чалавекі, а па рускай - 83.829.

Паўплываць на сітуацыю магло б ўвядзенне абавязковай здачы ЦТ адразу па дзвюх дзяржаўных мовах.

Просім Вас садзейнічаць таму, каб у наступным годзе ў адпаведнасці з вынікамі рэферэндуму 1995 года была забяспечана рэальная роўнасць у выкладанні і веданні дзвюх дзяржаўных моў грамадзянамі нашай краіны.

Мы перакананы, што абавязковая здача ЦТ па дзвюх дзяржаўных мовах будзе падтрымана спецыялістамі ў галіне адукацыі, а таксама паспрыяе міжнароднаму аўтарытэту нашай краіны.

З павагай, старшыня ТБМ

А.А. Трусаў.

МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

вул. Саветская, 9
220010, г. Мінск
тэл. 327-47-36, факс 200-84-83
E-mail: root@minedu.unibel.by

МІНІСТЭРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

ул. Советская, 9
220010, г. Минск
тел. 327-47-36, факс 200-84-83
E-mail: root@minedu.unibel.by

№ 6 СЕ 1013 № 09-10/958

На № _____ от _____

Старшыні грамадскага аб'яднання
"Таварыства беларускай мовы
імя Францішка Скарыны"
Трусава А.А.

Шаноўны Алег Анатольевіч!

Міністэрствам адукацыі разгледжаны Ваш зварот ад 6 чэрвеня 2013 г. № 40, які паступіў з Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Паведамляем наступнае.

Згодна з Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь дзяржаўнымі мовамі ў Рэспубліцы Беларусь з'яўляюцца беларуская і руская мовы.

У адпаведнасці з Кодэксам Рэспублікі Беларусь аб адукацыі асноўнымі мовамі навучання і выхавання ў Рэспубліцы Беларусь з'яўляюцца дзяржаўныя мовы Рэспублікі Беларусь. Дзяржава гарантуе грамадзянам права выбару навучання і выхавання на адной з дзяржаўных моў Рэспублікі Беларусь і стварае ўмовы для рэалізацыі гэтага права.

Незалежна ад мовы навучання ў V-XI класах устаноў агульнай сярэдняй адукацыі на вывучэнне вучэбных прадметаў "Беларуская мова", "Беларуская літаратура" і "Руская мова", "Руская літаратура" адводзіцца аднолькавая колькасць гадзін.

У сувязі з гэтым ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі прадугледжаны абавязковы выпускны экзамен па беларускай і рускай мовах за перыяд навучання і выхавання на II ступені агульнай сярэдняй адукацыі, а таксама - выпускны экзамен па адной з дзяржаўных моў (беларускай або рускай) на выбар вучняў на III ступені агульнай сярэдняй адукацыі. Таму выпускнікам устаноў агульнай сярэдняй адукацыі забяспечана права выбару тэстаў на рускай або беларускай мове пры праходжанні цэнтралізаванага тэсціравання.

Такім чынам, Міністэрства адукацыі лічыць нямэтазгодным увядзенне абавязковага тэсціравання па дзвюх дзяржаўных мовах.

Першы намеснік Міністра

А.І. Жук.

Трагічна загінуў Ігар Міклашэвіч

3 ліпеня, на наступны дзень свайго 50-годдзя, трагічным чынам загінуў былы майстравец, прафесар, пісьменнік Ігар Міклашэвіч

Ігар быў доктарам навук, прафесарам, загадчыкам лабараторыі ў Тэхнічным універсітэце, пісьменнік (псеўд. Стах Дзедзіч). Са сваёй жонкай Рытай Гвоздзік пазнаёміліся трыццаць гадоў таму ў Беларускай Майстроўні. У Ігара застаўся сын Стах, які стаў менаджарам, і дачка Яважына - дызайнерка моды.

Папелчнік Вінцук Вячорка ўзгадвае Ігара Міклашэвіча:

- Гэта неверагодна, і так скажуць усе, хто ведаў Ігара. Што за праклён на нас накладзены, чаму зноў мы мусім казаць пра папелчнікаў у про-

шлым часе?!

Энергічны, фізік з адукацыі, Ігар унёс калісьці сваю энергію ў беларускі майстроўскі рух: інтэлектуальную і фізічную. Паслядоўны нацыянальны рамантык - пісьменнік Стах Дзедзіч - і ў той жа час грунтоўны беларус, укарнены ў рэальнасць і таму здольны змяняць яе вакол сябе:

беларускамоўны прафесар Тэхнічнага ўніверсітэта... А сям'я! Беларуская і беларускамоўная сям'я, дзе шчасліва адбыліся і бацькі, і дзеці... Дай Божа вытрываць гэты нечуваны ўдар і найглыбейшыя спачуванні жонцы Рыце, дзецямі Стаху і Яважыне...

Паводле
Радыё Свабода.

Епіскап Барысаўскі Венямін:

"У вернікаў ёсць жаданне маліцца і чуць Божае слова па-беларуску"

У "Советской Белоруссии" выйшла вялікая гутарка з вікарным епіскапам Барысаўскім Венямінам.

Нагода - падрыхтоўка да святкавання 1025-годдзя хрышчэння Русі. Аднак былі закранутыя і іншыя тэмы. У прыватнасці, прысутнасць беларускага слова ў праваслаўных цэрквах і рэлігійных выданнях.

Журналістка Галіна Уліцэнак сказала, што апошнім часам "усё часцей можна пачуць, як праваслаўныя святары, асабліва маладое пакаленне, упэўнена карыстаюцца беларускай мовай".

- У гэтым водгук на жаданне вернікаў маліцца і чуць слова Божае на роднай мове. Яшчэ ў 2007 годзе Біблейская камісія Беларускага экзархату здзейсніла пераклад і выданне богаслужбовага Евангелія на беларускую мову, а сёлета выданыя малітваслоў па-беларуску. Хочацца верыць, што ў будучыні любоў да сваёй мовы, гісторыі і культуры будзе развівацца, -

значыць уладыка Венямін.

Раней епіскап Барысаўскі ў прэсе выказваўся супраць смяротнага пакарання.

Епіскап Венямін (Віталь Тулека) нарадзіўся ў 1968 ў Луніцы Берасцейскай вобласці. Вучыўся ў БДУ на факультэце радыёфізікі і электронікі, атрымаў дыплом па спецыяльнасці "інжынер-ра-

дыёфізік". Служыў у войску.

У жніўні 1992 г. паступіў на першы курс Менскай духоўнай семінарыі. У 1999 г. скончыў ужо навучанне ў Духоўнай акадэміі з вучонай ступенню "кандыдат багаслоўя". Высвечаны ў епіскапы ў сакавіку 2010 года. Рашэннем Сінода Беларускага экзархату ад 4 чэрвеня 2010 г. прызначаны старшынём Выдавецкай рады БПЦ.

Зміцер Панкавец.

У Маладзечне адрадзілі раённую арганізацыю ТБМ

У Маладзечне адроджана раённая арганізацыя "Таварыства беларускай мовы". Такое рашэнне было прынята на канферэнцыі рэгіянальнай структуры ТБМ. У яе рабоце ўдзельнічалі мясцовыя грамадскія актывісты, а таксама вядомы грамадскі дзеяч, сябар рэспубліканскай Рады ТБМ, філолаг Вінцук Вячорка.

Па словах старшыні Таварыства беларускай мовы Алега Трусава, вельмі добра, што раённая арганізацыя адроджаецца.

- Калісьці маладзечанская арганізацыя была адной з лепшых у Беларусі, але гэта было даўно. Яны мелі свае

выданні. Пасля, як заўжды бывае, зніклі кіраўнікі: нехта памёр, нехта выехаў за мяжу, нехта страціў здароўе. Арганізацыя фактычна распалася. Як структура, яна ўжо некалькі гадоў не дзейнічала, хця была афіцыйна зарэгістраваная. Тым не менш, асобныя сябры ў Маладзечне заўжды былі, складкі плацілі, газеты выпісвалі. Аднаўленне сведчыць пра тое, што ў Маладзечне з'явіліся новыя людзі. Дай Бог ім працаваць, як калісьці працавалі папярэднікі.

Старшынём Маладзечанскай раённай арганізацыі ТБМ абраны Генадзь Фарыно, які таксама ўзначальвае маладзечанскую арганізацыю АГП

і аргкамітэт ствараюць грамадскага аб'яднання "Рэгіянальны шлях". Па адукацыі ён юрыст і багаслоў. Як распавёў Генадзь Фарыно, Маладзечна і прылеглыя рэгіёны з'яўляюцца доўгім камфортным асяроддзем для дзейнасці ТБМ.

- Мясцовае насельніцтва даволі актыўна выкарыстоўвае беларускую мову, а рэгіянальны ўлады да яе адносяцца ляльня. Сярод першачарговых планаў - паўплываць на тапанімічную камісію Маладзечанскага райвыканкаму для таго, каб цэлы шэраг вуліц горада атрымаў гістарычныя назвы, - сказаў Фарыно.

Антон Разумоўскі,
Беларускае Радыё Рацыя.

Валер Санько

Грэх на іх нязмыўны

Аповесць-уява

7 ліпеня - Дзень нарадзінаў Янкі Купалы.

(Працяг. Пачатак у папярэднім нумары.)

Грукат. Бухае ўніз цела. Ляціць кавенька. У выблакце воч упалага згасае выцемрань болю, лагоднее твар.

Выбухі і плач вайны на Беларусі, у Падмаскюўі і пад Харкавам для краіны былі нароўні, а то і слабейшымі за глухі вышмяк цела беларускага паэта.

Янка Купала, як любы здольны і відушчы, нёс у душы і прамоўленых/напісаных словах асэнсаванне не адно ўласнага раю і пекла, - геній стаў сусветнымі варотамі ў нябеснасць, у панаднасць Таго свету. І вось зорныя вароты тупа і бяздарна зачынілі. Грэшнікі плюнулі ў агонь.

Крыкі з першага паве-рху.

- Грэх на табе няўмір-ны! - гадзюкаю сіпіць жанчына. - Гадзіна!

Жанчына і Карней Ла-пых гатовыя ўчапіцца ў каўту-ны адно другога.

- Сама, як тут апыну-лася! Шваль! - Карней Лапых кульміжыць у дзверы нумара, з яго паўтары хвілі таму выска-чыў. - Цябе не бачыў!

- Тут я не была! - Збя-лелая жанчына гадоў за сорок аўтаматычна папраўляе нямо-дны капялюшчык, ляціць да за-стылага на паверсе ліфта.

Шчоўк замка за Кар-неем Лапухам.

На падлозе сіроціць нападзенае чаравік Янкі Купалы.

Яна ведала, на што зга-дзілася. Запалоханая маладзіца пэўнілася на выпадак, несур-р'езнасць планаў заговоршчы-каў, на зваквечнае жаночае хітруленства і ўдачу - будзе ўсяго міг трымаць сухую вату на твары Янкі Купалы, яна не паспее зашкодзіць народнаму.

Ад задання не адмові-лася, заданне не выканала. Усё сарвалася не па яе віне.

Памылілася.

...Паляцела ўверх, а там да ліфта. Выбелелая раскуд-латка імклівіла з ліфта ашале-лаю расхрыстанаю ведзьмаю. На здзіўлены поклік выпад-ковага стрэчнага мужчыны нуль увагі.

Стралюю выламалася з незакрытых яшчэ ўваходных дзверей "Масквы".

У смерці славурых ня-рэдка падазраюць уладныя структуры. Памылка, у агуль-ным і дэталю. Па Маскве шы-рыліся размовы пра паўсяме-сныя знішчэнні дэпзушаўцамі пасаджаных у турмы, неасуд-жаных, проста западозраных ў ненадзейнасці, непажаданых класавых элементаў перад уцёкамі Чырвонай Арміі ад немцаў. Купала ў час сустрэчай з маскоўскай інтэлігенцыяй, асабліва украінскай, не раз удзельнічаў у кулуарных раз-мовах. Яны тычыліся ганеб-шчыны павальных расстрэлаў нявінных. Не ведаў паэт, што на асобных паверхах асобных устаноў было вырашана да-пытных размоўнікаў і нашэ-птнікаў астудзіць.

Што і здарылася пасля

забойства Купалы, такія пера-мовы ў любых субяседдзях імгненна перапыніліся.

Дзика меркаваць, быц-цам Купала перад самагуб-ствам зняў адзін чаравік, а тады скокнуў. Спіноў ўніз.

У нумары Міхася Ліня трывожны званок:

- Адзін ваш знаёмы разбіўся на лесвіцы.

- Як разбіўся? Хто звоніць? - У Ліня дрыжыць голас. Старшыня Саюза пісь-меннікаў асэнсоўвае і не асэн-соўвае недарэчнасць плёткі.

- Гэта швейцар "Маск-вы". У лесвіцавым праёме ўпалы ляжыць. У шэрым кас-цоце. З ордэнам Леніна і знач-ком дэпутата.

Упалатнелы Лінь не па-спеў рвануцца з нумара, пагля-дзець хто ўпаў, як зноў тры-звоніць тэлефон. Хтосьці секу-нду таму пад выглядам швей-цара злосна пажартаваў, зараз пачне выбачацца. Падаць Янка Купала не мог. Толькі што за-прашаў усіх на банкет сёмага ліпеня. Заўтра Купалу выступ-паць па радыё са зваротам да беларусаў мацней змагацца з ворагам, удзень павінны атры-маць салідны ганарар за кнігу.

Жартаў не было, Са-мон Гарбун пацвердзіў словы швейцара, загадна распарад-зіўся: бегчы Ліню не ўніз, пазі-раць на разбітага Купалу, раз-бірацца, а ляцець у нумар да Гарбуна.

- З кім вы сустрэўся - ні слова. Хутчэй да мяне.

Чаму Гарбун задзела-віціўся так хутка, першым, зво-ніць так уведна, адкуль што вычуў, Лінь задумаецца наш-мат паэзіяй.

22

У гатэлі распыты, таў-канеча. Перапіс сведкаў, пер-шыя апытванні.

Гул ліфта. У нумар Лі-ня хоча ўвайсці Карней Лапых. Старшы інспектар дзяржаўна-упраўлення, службоўцы пра-куратуры і міліцыя пытаюць хто ён, правяраюць пасвед-чанне, цікавіцца ў растрыво-жаных пісьменнікаў ці той ён, за каго выдаецца. Ніхто не здзіўляецца, чаму найхутка з'явіліся следчыя.

- Пры ўваходзе зава-руха і тутак. Што такое? - уз-рушана голасніць незадово-лены Карней Лапых.

- Купала выпай з на-шага паверха, - Міхась Лінь прыкрывае заплаканы твар.

- Дзядзька Янка ўпаў... Як? - не долее выціснуць Кар-ней Лапых.

- Уніз.

- Калі? Куды?

- Толечы што.

- Не можа быць, не можа быць! - выбельваецца разгублены Карней Лапых. Узгудвае, істэрэчна трасецца. Заўздрыгвалі рукі.

Перажывае крытык, паэт і фалькларыст мацней за

іншых пісьменнікаў, пачулых пра смерць дзевятнаццаць хві-лін раней.

Сорок хвілін таму Кар-ней Лапых пайшоў адсюль у горад, ліфтам паехаў, ход ліфта чулі ў нумары. Сустрэўся з ва-жным чалавекам, вярнуўся і такое здарэнне. Жудасна, па-чварна.

- Дзе і з кім вы сустрэ-каліся? - выстрэльвае энкэ-уснік Іван Сініцын.

Упалоханы незячэў-наю падзеяю, рэзкасцю тону следчага Карней Лапых ад-казвае без зодуму, сумленна азірае дапытніка, паплетчыкаў. Сустрэўся бліж гатэля з ра-ботнікам маскоўскага выда-вецтва, колькі гаварылі, не па-мятае. Пра што? Пра друка-ванне сумеснага зборніка, у ім былі б вершы народнага Купа-лы і прысвечаныя народнаму Купалу. На носе вялікі юбілей у вялікага беларуса.

- Ды што вы трасяцеся. Смерць Купалы для ўсіх вялі-кая страта, - з свайго нумару "Масквы" сходу заяўляецца Самон Гарбун, звычайна распа-раджаецца. - Вас не было ў гатэлі, разумею, супакойцеся. Вытрыце слёзы.

Новыя людзі, новыя старыя пытанні, адказы Карнея Лапуха хуткія, правільныя.

- Усе павінны апысаць апошнія сустрэчы з незабў-ным Іванам Дамінікавічам, першым беларускім народным, асабліва сённяшняю, - выні-ковіць Самон Гарбун. - Не за-будзьце пра свае эмоцыі, яго словы.

...Паліна Мядзёлка ў жалобны час і колаверці хаў-тураў раз-поразу падыходзіла да пісьменнікаў. Хлопцы, не ад-вядзьце вочы, не круціце хва-стамі, прасіла жанчына, хоць мне што-кольвек скажыце, як ён загінуў, хто выкінуў. Замі-рала супраць кожнага, рознымі словамі дамагалася адказу. Хлопцы абмялі, ім пазары-вала яныкі, звычайна лёгкі пісь-менніцкі слоўны паток знік. Апускалі галовы, адварочва-ліся, хаўтурна памоўчвалі хло-пцы.

- Бачылі не бачылі, не-шта чулі. Былі з ім таго вечара. Не маўчыце, - шчыра выпрош-вала заплаканая разгубленка. Не мелі адказу вушы і сэрца Паліны Мядзёлкі. Пад-люжныя вінаватаўцы менавіта яе праз гады пастараюцца ўско-сна выдаваць за колішняю ўцякачку з гібельнага для Ку-палы паверху.

Цэлы тыдзень усім све-дкам і закранутым смерцю беларускага генія прыйшлося адказваць на пытанні трох ліній прайска/пераправеркі - дэпзушнай і пракурорскай са-юзных, маскоўскай міліцэйскай гарадской. Тры дні нумары 414 і 1034 былі абпячатыя.

Смерць выказніка ма-раў і спадзяванняў цэлага на-рода, ардэнаносца, лаўрэата Сталінскай прэміі, пэвуна бе-ларускай народнай іпастаснаці,

смерць уперэддзень абвешча-нага юбілею, смерць у сталіцы самай дэмакратычнай дзяр-жавы страсянула ўсіх. Патра-бавала ўсебаковага разбору.

24

Вуліца Вароўскага. Праўленне Саюза пісьменнікаў СССР. Поўдзень. Вузкае пася-дзэнне сакратарыяту СП. Ка-бінет сакратара Аляксандра Фадзеева перапоўнены. Вайна, паўсямесны рэзрух і нястацтва народа, а жывы пісьменнікам трэба - пераезды, жыллё, кар-тачкі на прадукты, рэчы, лекі, спробы атрымаць зароблены ганарар, кнігі.

Ручнін-бытавое пасе-джанне прайшло б з паскура-най шэрай будзённасцю, калі б не ўчарашняе, дваццаць вось-мага чэрвеня, страшэннае здар-энне - самагубства народнага пісьменніка Беларусі Янкі Ку-палы, акадэміка, дэпутата.

На сценцы партрэцік Купалы ў чорнай акантоўцы. Пад ім словы **Янкі Купала**. Меншым шрыфтам: **Іван Да-мінікавіч Луцэвіч (07.7.1882 - 28.6.1942).**

...Паэт і здольны ар-мейскі карэспандэнт Аляк-сандр Твардоўскі прыпазіў-ся. Па жэсту Фадзеева апус-ціўся на вольнае крэсла, поруч самога старшыні. Узяў са стала Аляксандра Аляксандравіча вузенькі хуткашыўнік.

...Аляксандр Твардоў-скі асунуўся тварам. Круціць здымак у руках. Пакладзе ў хуткашыўнік, возьме, пакла-дзе, возьме, зноў утаропіваецца. З Купалам пазнаёміўся Твар-доўскі ў 1934. Не раз сустрэ-каўся, і сёлета ў Маскве. Талент акадэміка безагаворачна пры-знаваў.

...Пры выступленні ўкраінца Твардоўскі перадае здымак Фадзееву. Той каўза-нуў вокам па ім, адклаў, слухае выказніка.

Няўрымсціцца Твар-доўскаму, алоўкам топчачца на адным месцы здымка.

Нарэшце Фадзееў узі-раецца ў чатыры словы тэксту пад партрэтаў Янкі Купалы, учытваецца ў неадасланы яшчэ праект некралага Саюза пісь-меннікаў, узіраецца ў здымак таблічкі з назваю вуліцы пад-польнага Мінска. Лабасты прыгожы твар хмурнее, губы сходзяцца ў лінію.

- Луцэвіч, - ледзь ці-шыць Аляксандр Твардоўскі. - Луцкевіч, - сузгод-ніць Аляксандр Фадзееў, хавае здымак у папку.

Мімікрыю дваіх ніхто не разумее.

Выбачаецца Аляксандр Фадзееў, просіць працягнуць абмеркаванне абвесткі. Маці Фадзеева беларуска, ён заўжды прыяў беларусам.

Выходзіць не праз ува-ходныя гмахкія кляновыя дзверы - праз фалёнкавыя, у тон шпалераў, дзверы за пля-чыма. Шчытна зачыняе.

Пакойчык вузкі, як пенал. Канапа, тумбачка, сто-лік, шафа, два цвёрдыя крэ-слы. На століку-тумбе поруч вакенца два тэлефоны, адзін каларовы.

Прыглушана просіць Аляксандра Паскробышава злучыць яго з таварышам Ста-лінам. Напрамую званіць стар-шыні СМ СССР маглі выбра-ны, кшталту адкрывальніка Курскай магнітнай анамаліі і вызначальніка сібірскіх наф-тавых сховішчаў акадэміка Івана Губкіна.

- Як далажыць? Па якім пытанні? - прывычніць кіраўнік прыёмнай.

- Не магу сказаць, Аля-ксандр Мікалаевіч, не магу, выбачайце. Перадайце, Фадзе-еў просіць. Тэрмінова. Я рэдка таварышу Сталіну звано, ве-даецца, прашу, злучыце.

З трох вялікіх сакрата-роў-памочнікаў Сталіна - Івана Таўстухі, Барыса Бажэнава, Аляксандра Паскробышава - найболей уладзіў яму Паскro-бышаў. Ён доўгія гады абера-гаў патрона, адсейваў непат-рэбную інфармацыю, рэдага-ваў патрэбную, рэдзіў званкі, сустрэчы.

- Слешаю, таварыш Фадзееў. Здравствуйце.

Пасля кароткага вітан-ня Фадзееў перадае Генсеку, Старшыні Савета Народных Камісараў СССР, Старшыні Дзяржаўнага Камітэту Абароны сэнс турбавання. Народна-му Янку Купалу патрэбна на-ладжваць урачыстае пахаван-не. Вуліца ў Мінску названа не ў яго гонар, Івана Луцэвіча, на-звана на адзнаку заслугаў ас-ноўнага арганізатара Белар-ускай Народнай Рэспублікі ў 1918 годзе Івана Луцкевіча, тагачаснага дзеяча, тагачаснага ўрадаўца БНР, міністра.

Іосіф Сталін раздум-вае. Перапытвае.

- Перада мною тэксты і здымак мінскай вулічнай таб-лічкі.

- На беларускай мове. Абодва здымкі наддомных таблічак разглядалі Жданаў, Малайкоў.

Моцны на памяць пра-цаголік Сталін з думкай і мер-каваннем Аляксандра Фадзе-ева лічыўся, як раней з рэка-мендацыямі Горкага.

...-Розніца - адна літара. Лішняе к. Купала - Луцэвіч, віленскі даўно памерлы Іван, дзеяч беларускага адраджэння - Луцкевіч. Дубы нашыя і бела-рускія не разабраліся.

- Хто раскеміў?

- Твардоўскі. Толькі што прыйшоў, заўважыў.

Задзішлівае маўчанне на абодвух канца провода. Учарашняе даручэнне Сталіна своечасова перадалі Аляксан-дру Фадзееву - яшчэ раз абду-маць тэкст некралага, форму пахавання Янкі Купалы.

- На пасяджэнне з'я-віўся Аляксандр Твардоўскі. Усё занята, усеўся пры маім сталае. Убачыў здымак таблічкі

на доме вуліцы Івана Луцкевіча ў Мінску. Расшалопаў.

- Твардоўскі. - Маў-чанне зацягваецца, гудзьма гудзіць... - А яны ўсе - дурні.

...У гады вучобы ў Гарыйскім духоўным вучылі-шчы Іосеб (Сосо) Джугашвілі займаў першае месца ў класе па ўсіх прадметах. Аднаму яму прызначылі стыпендыю. У цар-кве ён першы чытальнік і пеў-чы. Шэсьць вершаў маладога паэта, апублікаваных у шасна-цаць гадоў, шырока абмяркоў-валі ў Тбілісі, Грузіі.

У духоўнай семінарыі Іосеб таксама выдатна вучыў-ся. Наперадзе ззяла бліскавая паважная прафесія святара.

Пасля крывавага падзе-яў на Хадынцы ў 1896 годзе, калі адзначалася ўступленне на імператарскі трон Мікалая II і ў штурханіне загінупа за паўта-ры тысячы мужчын, жанчын, дзяцей, а цар пайшоў на заран-ней аб'яўлены прыём і танцы ў замежнае пасольства, жалобу ў краіне не аб'явілі, - пасля пад-дзеяў на Хадынцы адносіны грамадства з уладаю абвастры-ліся, асабліва на ўскаінах.

...- Не проста дурні яны. Горш. Свалачы. Талента і дабрака не стала.

- Мы папросім дэталёва разабрацца. - Іосіф Сталін ду-мае лішняю секунду. - Згод-ны з вамі. Яны - не дубы, яны-свалачы. - Іосіф Сталін змоў-чваецца. - Вы абавязаны ўсе справы пісьменнікаў нашмат раней праглядаць. Будзем вам іх рэгулярна прадстаўляць.

Лаецца. У службе Лаў-рэнца ідыётаў болей, чым нам думасца.

Пры чым тут служба Берыі, не кеміць Аляксандр Фадзееў. У пакой з засядалымі членамі пасяджэння ўваходзіць засмучаны.

29.6.1942 Уладзіслава Луцэвіч атрымлівае тэлеграму. У гасцініцы "Масква" паміж дзесятым і дзевятым паверхамі сарваўся ўніз Янка Купала. Памёр.

Паведамленне пра смерць Купалы ад кіраўніцтва Беларусі і Саюзу пісьменнікаў СССР і БССР 30.6.1942 надру-кавала газета "Известия". На беларускай мове "Савецкая Беларусь" паўтарыла іх дру-гога ліпеня.

25

...- Разумееш, расстра-ляць я абавязаны цябе, рас-страляць. Неадкладна.

Самон Гарбун калаціў-ся да сустрэчы, моцна. Цяпер у маленькім кабінце вялікага чалавека тросся.

- На попытах пры Яко-ве быў. Перапытваю, на колькіх попытах быў?

- У вашых тут на двух.

На вочнай...

- Не пра маскоўскія тал-кую, пра мінскія, тагдышнія. Не цягні гуму.

- Быў.

- Бачыў нямала.

- Нямала. - Самон Гар-бун ведае болей, чым бачыў. Як у Платона выламвалі рукі, як Кузьмяк садзілі на ножку крэсла, як Змітра ў Пячорскай псіхальніцы пад Магілёвам са свету зводзілі.

- Сячэш, як ладненька твае нацэмы падпісваюць усё пра ўсё. Адзін на аднаго.

- Бачыў, Лаўрэн Паўлавіч, ведаю.

- Сведчыў ганебшчыну іхняй працы?

- Сведчыў.

- І яны сведчылі. Падпісвалі ўсё на ўсіх.

У падвальным пакойчыку няма дваіх, гаворыць, пытае, адказвае адзін, камісар дзяржбяспекі Лаўрэн Берыя.

Колішні ідэалагічны сакратар ЦК КПБ Самон Гарбун стаў рэхам голасу, выдыху, жаданняў наймагутнага шэфана наймагутнага ведамства, дзяржкамісара, прыроўненага званнем да ваеннага маршала.

- Дык чаму, сволач, падвёў органы народнай справядлівасці, камісарыят унутраных спраў?

Нядаўні галоўны партідэолаг Беларускай ССР Самон Гарбун выпалатнеў, калоціцца.

- Хто дазволіў нас падводзіць пад дурню!

- Я ні разу. У думках не было.

- Не хацеў, а падвёў.

Берыя каторы раз угледваецца ў тэрміновае спецыяльнае паведамленне 29.6.1942, №1154/Б. Паведамленне паслана таварышам Сталіну і Молатаву. Самому Сталіну.

Благія навіны наверх хітраман Берыя неўпяршыну сам не падпісвае. Праглядвае, візуе і не падпісвае.

Хто ён такі, начальнік трэцяга ўпраўлення НКВС Гарлінскі, каб асмельіўся напісаць таварышу Сталіну. Судардынацыю выконвае, абавязаны кожны выконваць. Над Гарлінскім тры начальнікі.

У спецпаведамленні вялікая памылка, яўная, усімвідочная, чатыры разы паўтораная. Прозвішча Купалы перахлушана. Падпісана вялікім службоўцам камісарыяту, прагледжана Берыем. Бязладства.

"Разаслаць:

т. Сталіну,
т. Молатаву:

29.VI-42 г.

№ 1154/Б

Народнаму камісару ўнутраных спраў СССР - таварышу Берыя.

Спецпаведамленне.

28 чэрвеня ў 22 гадзіны

30 хвілін у гасцініцы "Масква" упаў у лясвічную клетку і разбіўся насмерць пэнт Беларусі Луцкевіч Іван Дамінікавіч, 1882 года нараджэння, літаратурны псеўданім Янка Купала.

Папярэднім разборам абставін паўнення ніякіх дадзеных, сведчых пра змушаную смерць ці самагубства не ўстаноўлена.

Здарэнню папярэднічалі наступныя абставіны: Прыкладна ў 21 гадзіну Луцкевіч быў запрошаны ў пакой №1034 (10 паверх той жа гасцініцы) да пражывалага там старэйшага Савеза савецкіх пісьменнікаў Беларусі...

...Момант і абставіны падзення Луцкевіча нікто не бачыў. Можна меркаваць, што ўпаў ён з 9-га паверха, бо пачынаючы з 7-га паверха ў лясвічнай клетцы выяўлены асобныя каплі крыві.

Пры аглядзе пакоя, займага Луцкевічам, выяў-

лены поруч стала дзве пляшкі з-пад шампанскага і не прыбраны з стала посуд з пахам віна. Іншых дадзеных, звязаных са здарэннем, не выяўлена.

Следства вядзе Ваенны Пракурор гор. Масквы.

Начальнік 3 ўпраўлення НКВС СССР (Гарлінскі).

29 чэрвеня 1942 года.
№ 3/3/6661. (ДЛМЯнК, КП 17182).

Пазелянелы таўсмач папраўляе на пераносі пэнсэ. Прыўзняў галаву, апусціў.

- Ты не падумаў, ты раіў на лепшае. Вы ўчора стараліся, невіноўныя...

Гром ляціць з неба і з пад зямлі. Органы дзяржбяспекі - сумленнасць і чысціня. Яны не памыляюцца. Калі памыляюцца - з-за такіх раздал-банаў, як ты, званар Гарбун.

Мы трапляем у ганьбу, блівіны, паняверку з-за гнілых Гарбуноў. Яны не ведаюць прозвішчаў нават сваіх народных. Хто ўладніць у савецкіх прывіноўных...

- На допытках быў?

- Вы загада... Вашыя загадалі. Бббыў.

Удар кулаком па сталі. Дык якога хрэна не долееш розніцы прозвішча Луцкевіч ад Луцкевіч? Мне ў беларушчыне разбірацца ці табе, падла!

Удар па сталі слабейшы.

- Двойчы, двойчы ты падпісаў паведамленні партызан і мінскіх падпольшчыкаў. Ты?

- Загадалі, - вымямлівае разбыхлы потны мужчына ў гімнасцёрцы. - Тройчы правяралі інфармацыю з Менска. Імем Купалы немцы назвалі вуліцу ў Менску...

Чалавек з высокімі ромбамі на рукавах гімнасцёркі і пятыцца зрываецца ад стала, б'е кулаком у гносную морду Гарбуна, злёту вопытна дадае.

Адсунуўся. Паднімаючы лейтэнантам збіцьку не бачыць.

- Гэта што? А гэта што?! - раве Берыя. Тыкае ў твар Гарбуна здымкі, таблічку.

Махае правай, застылы папярэды лейтэнант падлятае, дзяжыць Гарбуна нагцаком у жылот. Узмах камісара дзяржбяспекі, чарговыя два нагцакі.

На скураную канапу лейтэнант за валасы і падрукі ўстабырае дрогкае тулава асуджанага да расстрэлу, змахна далоныць па шчоках.

- Гавары, мяззота, не сапі, гавары. Бо зноў будзеш доле.

- Прыйшли паведамленні з Мінска і атрада. Гітлерцы назвалі вуліцу імем Івана Луцкевіча. Прыйшло пісьмовае пацвярджэнне. Яшчэ адно. Я падпісаў. Немцы дарэмна не ўзвядуць. Маці Купалы не прыцягнулі ў горадзе, паёк ёй нацэмы выдавалі. Усё адно да аднаго. Я падпісаў.

Лаўрэн Берыя паказвае

здымак.

- Фота я глядзеў, таксама завізаваў.

- Падпісаў. Апрача подпісу напісаў: "Враг, враг Советской власти. Приветствовал Пилсудского, сейчас немцев".

Чэрвеньскія подыхі ветру праз фортакчу, птушыныя галасочки.

- Твой тэкст.

- Мой. - Глядзіць на фота лішнія секунды. Пасля разважлівага абдумства. - Не звярнуў увагі на лішнюю літару, кэ. Памыліўся, каюся.

Сакратар ЦК КПБ, ідэолаг усёй Беларусі не ведае сітуацыі, людзей, нават славу-тых, жыў як многія ў нацрэспубліках, па-быдліцку, вярш-камі. Пена і гніль заўжды буд-дуць пенай і гніллі. Лаўрэн Берыя цяжка паднімае вочы ад паперы, паднімае, зноў угляд-ваецца ў збітага пухлячача.

У прыныце энкэзуснікам такія промахі дапускаць не дзіўна. Саўнаркам Беларусі 4.5.1921 у пасведчанні Янку Купалы двойчы напісаў проз-вішча не Луцкевіч, а Луцкевіч. Плоймы ведаў высокага ўзроў-ню недарэчнасць прагапілі, а што ўжо казаць нашым і мілі-цэйскаму аблавушнікам, пням. Няўменне і немажлівасць сама-стойна дзейнічаць, нават мыс-ліць у беларускіх кіраўнікоў праявілася з першых дзён удзя-ржаўлення Беларусі. 8.6.1922 мінскія дэпуаўцы пасылаюць запыт Сталіну ў Палітбюро ЦК РКП(б) і Уншліхту ў ДПУ: як ім паводзіцца з епіскапам Мел-хісэдэкам - хваліць, падтрым-ліваць, накіроўваць, асадж-ваць. Мноства пазнейшай шэ-расці і дурасці беларускай Бе-рыя не ўспамінае.

- Значыць, так. - Хлоп па сталі. - Сёння ўночы след-чаму ўсё напісаш. Праўдзіва. Як выдаў толькі што мне. Пра-ўдзіва. - Пальцы прыўзняліся, мякка апусціліся.

- Праўдалюбна выка-жу, усё-ўсё.

- Адкажаш на пытанні, нашыя пытанні. - Устае, садзіцца. - Памыліліся вы, а віна-ватыя мы. Адказваць нам.

У хітрага Самона Гарбуна засвядзілася надзея. Органы сябе тапіць не будуць. Напа-верх нічога не ўсплывае. Усё сь-йдзе аплывахукам, нагцакамі.

Мацней адкрылася фор-тка. Чэрвеньская ветраная духмянка не ахалоджвае пад-вальны пакой.

- Ясна растлумачыш вашу падтасоўку з выступ-леннем Купалы на з'ездзе сла-вян. Пні, дабавілі ў яго тэкст лухту, пяць разоў адно і тое ча-ўпае на старонцы. Народнага ловіце. Абрадаваліся - выкра-сліў дзесяць радкоў барабаннай лянкі на Гітлера. Ага, не хоча крыць Адольфа. Падабаецца. А мо' і здраду мысліць. Злавлі, выкрылі.

Ходзіць па кабінеце.

- Вы не аслы - ідыёты. Рэзка:

- Вывесці!

Трасецца Самон Гар-

бун. У перадваенні спіскамі не расстрэльвалі, увойну таксама; узрываюцца няўгоднікі на мі-нах, гінуч ад бомбаў. Выпадко-васці. На франтах і ў тыле з няўгоднымі выпадковасці.

Ах, як пякельна ісці Са-мону Гарбуну за грубым лейт-энантам. На колькіх допытках яму сёння яшчэ быць...

26

Нялэгка задача перад палкоўнікам Багданам Бабулавым. Знайсці маральную і юрыдычную аснову сплывіць у Сібір, а то і глыбей усіх забой-цаў народнага паэта Беларусі.

Сын Каўказа Бабулаў у літаратуры не разбіраўся. Ак-сёмнае для яго шмат што, адно з іх - паважэнне старэйшых, звычай, народных паэтаў. Што ўвечылася нацыяй, любой на-цыяй, абавязаны паважаць кожны, з любой нацыі.

Ціск на кнопку.

- Уводзьце.

Два сяржанты ўвалілі-ся да памочніка Народнага Камісара ўнутраных спраў. Па-між імі высокі плячысцік, на ім мышавага колеру пінжак, кор-тавыя цёмныя штаны. Кашуля з беларускім узорам не зашпі-лена на верхнія два гузікі, іх няма.

- Бліжэй, ты, бліжэй.

Канвайры застылі по-руч дзвераў. Твар грамілы ў выштытай кашулі сплавліца ва ўсмешцы, прымерзне, расплы-вецца, зноў выледзьваецца ў разсінячанай застыласці.

- Чаму ты ўчора яго забіў?

- Я...

- Ты, ты. Не я і не яны.

Ты. - Напружанасць намярзае ў цесным падвале. - Чаму вы-кінуў?

Карней Лапух дубее. Сярод крыку і густа сеяных мацкоў прасіць слова. Не прымайце рашэнне, выслухай-це. Лапух можа ўсім давесці, яго віна невялікая, ён выканаў-ца.

- Двойчы адмаўляўся, тройчы. Усёнсавіў, Купала пер-шы. На яго горы-даліны нары-лі, цямілі, а ён у беларусаў першы.

- Ён акын! Не проста лепшы, ён акын.

- Геній. Не хацеў я, ад-маўляўся. Казаў двум вашым, Новікаву, Сініцыну. Нарэшыце Панамара злавіў...

- Што той зпрахорыў?

- Цішэіць воблік Бабулава.

- Ворганы рашылі, я не перарэшваю. Даверылі - вы-конвай.

Глушыня ў пакоі. Ба-булаў махнуў дваім бліз дзве-раў; выйшлі.

- Дэталі Панамар не ўсэнсавіў?

- Не думаю. У агуль-ным плане я сказаў яму, намёк-на выказаўся. Маўляў, Купалу пагражае небяспека, не хваро-ба, горай. Хтосьці плануе што-сьці надобрае. Неабходна папя-рэдзіць здарэнне.

Валер Санько

Грэх на іх нязмыўны

Аповесць-уява

"Чаму мне кажаш?"

"Памогі прашу. Каму яшчэ абазвацца, як не вам".

"У справы маскоўскіх органаў не ўлажу. Даверылі - выконвай".

"Не адзін я небяспеку ўведаў, не пры чым я".

"Не пры чым? Страху-ешся. Ты мяне ні пра што не пярэзіў, усёк?"

"Усёк".

- Мне распараджэнне.

Не разбірацца ў вашых ля-ля-пакараць; паставіць да сценкі інфарматараў, нацкоўнікаў, выканаўцаў. Усіх умазаць у сценку.

Карней Лапух просіцца. Ад уснячанага расляка нязвычайна чуць слэзныя вы-слоўі, бачыць потны лоб, шчо-кі.

- Адпраўце ў тыл, да партызанаў.

Спакайнее Багдан Бабулаў. Хто на Янку што наваліў, як думаеш?

- Мы паміж сабою мові-ліся. Немцы вуліцу яго імем назвалі. Здарэмніцы не бывае. Гэта асноўнае.

Бабулаў адказвае на званок, чыркае на паперцы.

- Нездарэмніцы ўсё.

Штось ім вядома болей пра Янку, немцам. Мо даўнейшыя архівы адкрылі. Вось і назвалі.

- У дапытніку мацней старэ-твар. - У дваццатых гадах Купала ў Германіі быў. Задума-цца вамым было над чым.

У Карнея Лапуха рэзка прыгнечаны стан. Не раз пад-водзіў свядомы вынік жыцця. Не хоча зарана гнісці і гнаіць. Адмоўнае ў Лапуха ўсё, ва ўсім.

Крытыка, вершы, фальклор-ныя запісы не радуецца. Зада-вальнення, станоўчага няма і не прадабачыцца. Стомленасць ад жыцця. Дадалася гэтая рос-пачная вымусілаўка.

- Апошні час Купала чуўся расчараваным. Уцякаў ад пустаты не ім пісаных вы-ступаў, - выціскае Лапух.

Няхай адбудзецца лёса-ванне. Наступныя крутыя пы-танні Бабулава сустракае спа-кайней.

- Ты не стопрацэнтна віноўны ў перакульванні вечна народнага. Табе загадалі, - вы-гуджвае Бабулаў. - Хаця па-каўказскіх традыцыях яна цябе чакала, чакае.

Лапух спужана:

- Хто?

Яшчэ болей спужаўся лаканізму палкоўніка:

- Куля! - Падае допы-тнаму два здымкі. - Усё праві-льна? - Праз секунд колькі пе-рапытвае: - Усё на іх правільна?

Карней Лапух называе няправільнасць. На адным за-мест вуліца стаіць штрассе.

- Не маж, не круці.

- Спяраша думаў адно і тое прозвішча на абодвух. Па-мыляўся - Сціскае далоні. - Да-йшло ў таварышаў Берыі, Дэ-канозава. На абодвух у проз-вішчы Купалы лішняе к.

- Ты можаш злавіць розніцу ў прозвішчах Бабулаў, Бабулаў, Бабуллаў, Вабулаў,

можаш?"

Адмоўніц Карней Лап-пух. У спецыфічным горскім вымаўленні розніцы не выявіў. Папрасіў паўтарыць прозвіш-ча. Гучала яно адно, асабліва ў вымаўленні бязграматнага гор-ца, які і ў палкоўніцкіх шпалах не засвоіў прамаўленне рускай мовы.

- Не магу. Адно і тое, ці што.

- Так і для нас - Луцэ-віч, Лутэвіч, Луцкевіч, Лютке-віч. Усё на адзін нос.

Пагаджальны ківок ужо не субяседніку - дапытва-наму:

- На распыл, што такое? Адкажвай.

- Распільваць, піліць дрэвы, палены...

- На распыл - пусціць непатрэбнага пылам, попелам, размазаць і сказаць, так было.

Карней Лапух кемкі даўно. Справы расстраляных, пісьмы высланых, апошнія запіскі распыленых прыходзі-лася трымаць у руках, іх не прабагаў - чытаў уважна, як чытае любы апошняю боле-вую праўду смяротніка. У іх пра кожны дзень і ўздых ня-мала.

- За незберажэнне наву-ковых кадраў, знішчэнне наву-ковых распрацовак, паводле перадваенных палітпастаноў - турма, лагер, расстрэл. Не за-быў?

- Такое не забудзеш.

- Ты падпісаў смерць народнаму, выканаў. Што па-раіш органам бяспекі рабіць з такім?

- Не падпісаў я, не падпісаў, - не вымаўляе, шэпча Карней Лапух. - Сведчыў, за-джаўся. З прымусу.

Багдан Бабулаў з шуф-ляды дастае некалькі старонак, пераварочвае:

- Роспіс твой?

- Завізаваў, з'акупацый-ны данос і мінскі здымак.

- Не данос - паведам-ленне падпольшчыкаў, рапарт. - Узнімаецца Бабулаў. - Твань! Як абзываеш службу, якая вас усіх беражэ ад шпіёнаў і здрад-нікаў, знешніх і ўнутраных ворагаў!

Бабулаў можа не дача-кацца афіцыйнага рашэння. Пасля ці зараз, якая розніца, васьці пераўдзіць беларус-кага ідыёта дзевяцію грамамі, улясочыць. Паддопытны сха-піў прыбор, кінуў у палкоўні-ка, хацеў душыць, пры сама-абароне ўз'ятраных дапытва-ных супакойвае стрэл.

Карней Лапух просіцца, выбачаецца.

- Хто вучыў?

- Як вучыў?

- Хто даваў заданні? - гусцее голас палкоўніка.

- Іваноў, Александр-овіч, Бэндас, Мучар. Вашыя - Капусцікаў, Новікаў, Сіні-цын... Казалі па-рознаму, ва ўсіх сітуацыях адно ціснулі, вялікую кару нацыяналістам Купалу, Ко...

- Трызно беларускую і разборкі на літаратурных субяседках ладзьце. Мне адказ - хто раіў, калі, як, дзе, што кан-крэтна пра Купалу.

- Не раілі, загадвалі. Новікаў, Сініцын усё распра-цавалі.

Гнеўным жэстам Бабу-лаў затыкае рот дапытванаму.

Падрабязкі яму не трэба, ведае, чытаў, мусіў чытаць.

(Працяг у наступным нумары.)

МЕСЯЦ ЧЭРВЕНЬ У ТБК ЛІТВЫ

29 чэрвеня ў Таварыстве беларускай культуры ў Літве адбылася традыцыйная імпрэза, на якой угадалі найбольш знакавыя юбілейныя даты гэтага месяца.

Нягледзячы на тое, што было ўгадана шмат якіх юбілейных дат, у дадзеным артыкуле хацелася б спыніцца толькі на некаторых, найбольш важных, паведамленнях, што прагучалі з вуснаў дакладчыкаў.

Старшыня ТБК, сп. Хведар, звярнуўся да найбольш трагічных падзей у нашай беларускай гісторыі - да Другой Сусветнай вайны і ў чарговы раз, як сведка, расказаў пра тыя далёкія падзеі. Гэтым разам ён засяродзіў увагу на найбольш слаўным моманце нашай гісторыі - заснаванні і дзейнасці Саюза беларускай моладзі:

- СБМ у акупаванай немцамі Беларусі быў створаны з дазволу нямецкіх уладаў, быў ён арганізацыяй, якой ніколі раней не было ў Беларусі, і спрыяў выхаванню, патрыятызму і нацыянальнай свядомасці моладзі ў духу антыкамунізму. Заснавальнікам СБМ быў Фабіян Акінчыч. У траўні 1943 года, нарэшце, быў атрыманы афіцыйны дазвол на заснаванне СБМ, падпісаны В. Кубэ і апублікаваны ў газетах. Ён спрыяў развіццю сеткі беларускіх сярэдніх і прафесійных школаў і семінарыяў.

Праз адсутнасць на пачатку акупацыі адукаванай нацыянальнай інтэлігенцыі цяжка было абудзіць нацыянальнае жыццё беларусаў. Беларускія кадры ў эміграцыі былі нешматлікія, таму кіраўніцтва мясцовай уладай выконвалі прыезджыя з Прыбалтыкі, альбо мясцовыя палякі. Вынікам былі шматлікія ахвяры беларусаў.

Будучы ў Польшчы, наведваў могілкі ў Гданску. На адным помніку быў надпіс, што прысвечаны палякам, загінуўшым ад беларускіх нацыяналістаў. Сам у той час пражываў у Беларусі, але не бачыў і нават ня чуў, каб беларусы забівалі палякаў. Наадварот, то шмат загінула невінных людзей. Пару прозвішчаў забітых беларусаў назаву, якіх асабіста ведаў:

Пётра Рандарэвіч - студэнт, навучаў моладзь беларускай мове і культуры;

Язэп Клышэвіч - настаўнік у беларускай школе;

Юрка Клышэвіч - настаўнік у беларускай школе;

Аляхновіч - праваслаўны святар у Ракавічах-забіты ў цяжкіх муках;

Аляхновіч - матушка святара ў Ракавічах.

Васюк - працаўнік БНС, забіты ў Шчучыне;

Беразоўскі - настаўнік беларускай школы;

Шляхтун - беларускі настаўнік;

Юльян Саковіч - працаўнік асветы і шмат, шмат іншых.

Гаўляйтэр Кубэ задэклараваў свабоднае развіццё гаспадаркі і культуры, нацыянальную сімволіку, павысіў кампетэнцыі Беларускай Народнай Самапомачы (БНС). Такім чынам спрыяў стварэнню апарату, які змог бы пераняць з нямецкіх рук кіраўніцтва ў Беларусі.

Ён асабіста кіраваў працэсам станаўлення і развіцця СБМ, з бюджэту фінансаваў яго дзейнасць і прызначыў для патрэб СБМ будынкі ў Менску і Драздах. Але праз тры месяцы ад заснавання СБМ В. Кубэ быў забіты.

СБМ не быў інструментам вярбоўкі моладзі ў Нямецкую, не займаўся вярбоўкай у "Люфтвафэ". Агітацыйныя плакаты пра гэта размяшчаліся па гарадах, у тым ліку і ў Вільні.

Вось выказванне актывіста СБМ Міхася Сенькі: *"Не, мы не думалі, што пад немцамі беларусы могуць стаць незалежнымі. Але больш за ўсё мы хацелі скарыстацца шанцамі для ўмацавання беларускай свядомасці, каб падрыхтаваць кадры, якія не былі б папісачамі ў чужынаў, мелі б свой нацыянальны гонар. СБМ у гэтым кірунку зрабіў больш за ўсё".* Марыя Ганько: *"СБМ для таго пакалення маладых людзей - якая старонка жыцця. У сваіх успамінах, як адзін, згадваюць агульны патрыятычны настрой, стварыць свабодную ад маскоўскага таталітарнага рэжыму і русіфікацыі Беларусь - няхай сабе і пад нямецкім пратэктаратам. Гэта быў час патрыятычнага ўздыму; беларускія школы і гімназіі, набажэнства ў храмах на беларускай мове".*

Калі палітыку фашыстоўскай Нямецкай лягчэй зразумець і крытычна ацаніць, то як зразумець палітыку немцаў у Першай Сусветнай вайне? Але ж было дакладна тое ж самае. Немцы адчынілі беларускія семінарыі каб рыхтаваць настаўнікаў беларускай мовы, масава закладалі беларускія школы. Нават у Літве ў гор. Шырвінтай у 1915 годзе

пашпарты выдавалі на нямецкай і беларускай мове. Настаўніка, які заканчваў у той час беларускую семінарыю, а потым працаваў у школе я асабіста ведаў і з ім сустрэўся. Таксама ў ТБК ёсць нямецка-беларускі пашпарт 1915 года. Нажаль, толькі немцы, а не палякі ці саветы, стваралі ўмовы выхоўваць моладзь у беларускім нацыянальным духу, праз азнаямленне з гісторыяй Беларусі, вывучэнне роднай мовы і культуры, працавітасць і гераізм. Уплыў для выхавання мелі старыя і новыя беларускія песні, якія стваралі кампазітары: Мікола Шчаглоў, А. Камароўскі, Мікола Равенскі, М. Іваноў, Пётр Нядзведскі і інш.

Сябрамі СБМ маглі быць беларускія юнакі і юначкі ад 10 да 20 год. Дзеля гэтага належала дабрахвотна падаць заяву наступнага зместу:

"Прашу прыняць мяне ў шэрагі Саюза беларускай моладзі. Я маю шчырае жаданне вучыцца службы Беларускаму народу і Бацькаўшчыне і забавяжаюся выконваць усе загады і ўказанні маіх кіраўнікоў. Даю юнацкае слова гонару, што я арыўскага паходжання і беларускай нацыянальнасці".

Ёсць аснова меркаваць, што гэтым відным беларускім палітычным дзеячам праводзілі палітыку ўмацавання нацыянальных сілаў, каб у спрыяльных умовах змагацца за дзяржаўную незалежнасць Беларусі. Так Польшча Пільсудскага стварала свае легіёны ў аўстрыйскай імперыі, каб падчас вайны мець магчымасць аднавіць незалежнасць Польшчы, таму часова яны былі з немцамі і перамаглі.

За ўдзел і дзейнасць у СБМ саветкі ўлады каралі вялікімі тэрмінамі турэмнага зняволення і высылкай у канцлагеры Сібіры альбо на поўнач краіны.

На працягу дзесяцігоддзяў пра сапраўдную дзейнасць СБМ нават у друку волянага свету не паведамлялася, а ў Беларусі гэтая падзея малявалася толькі ў чорных фарбах як калабаранства і здрада саветскай радзіме з прымуовай дэпартацыяй эмігрантаў у СССР.

Людзі, звязаныя з дзейнасцю СБМ вымушаны былі хавацца пад іншымі прозвішчамі, каб наладзіць новае жыццё на эміграцыі.

У Беларусі, як нідзе ў суседзях, замоўчвалася ўсё што на самай справе тварылася

падчас вайны, акрамя толькі таго што ўхвалялася змаганне беларускага народу за камуністычную саветскую айчыну.

Першымі, хто закрываў гэту фактычную дзейнасць СБМ у часе вайны, былі беларускія эмігранты ў ЗША і Канадзе.

Відныя беларускія дзеячы і патрыёты: Мечыслаў Ракіцкі, Генрык Барановіч, Станіслаў Грынкевіч, Міхась Кавыль, Юзэфа Найдзюк, Ванда Махнач і інш. перадалі весткі пра сябе і дзейнасць, якія выдаў у друку Аляксей Вініцкі ў 1972 годзе. Кіраўнікі СБМ Надзея Абрамава, Уладзімір Гарэлік, Ядвіга Сарачанская, за выключэннем Міхася Лужынскага (дарэчы ён быў гасцем ТБК Літвы пасля 2000 году), які апынуўся ў вольным свеце бяліся публікаваць пра сваю дзейнасць, каб не трапіць у лапы нашчадкаў Цанавы.

Толькі пасля развалу СССР новае палітычнае становішча ў Беларусі давала надзею на рэабілітацыю СБМ. Вяртанне з забыцця культурнай дзейнасці, песень СБМ і прозвішчаў: Янкі Жамойціна, Веранікі Каткевіч, Надзеі Дземідовіч і іншых.

Большы матэрыял на гэту тэму можна прачытаць у кнізе Юры Туронка "Людзі СБМ".

22 чэрвеня споўніла 10 гадоў з дня смерці аднаго з самых вялікіх сыноў беларускай зямлі - **Васіля Быкава**. Апошнія дзесяцігоддзі менавіта ён быў сумленнем беларускай нацыі. Але сталася так, што ён чымсьці перашкодзіў беларускім уладам, і яму нават не знайшлося месца ў яго ўлюбёнай Беларусі, і Народны пісьменнік быў змушаны апошнія гады свайго жыцця правесці ўдалечыні ад Бацькаўшчыны, на якую ён вярнуўся, каб памерці. Яго лёс у нечым пераклікаецца з лёсам яго героя: Хведар Роўба ў "Аблаве" таксама перадолеў цяжкі, пакутлівы шлях на Радзіму, каб памерці. Відаць, такі лёс беларуса - памерці ён павінен на сваёй зямлі.

На жаль, як пры жыцці, так і пасля смерці імя Васіля Быкава не знаходзіць ніякага ўшанавання на беларускай зямлі, як зрэшт, і імёны іншых беларусаў. Калі ехаць дарогамі Літвы, мы ўбачым вялізныя дарожныя ўказальнікі, якія паказваюць месцы, звязаныя з вялікімі літоўцамі.

Калі ехаць па Беларусі, відаць, акрамя ўказальнікаў на Лініі Сталіна, іншых мы і не пабачым. Не пабачым не толькі таму, што не хочучы, каб насельніцтва ведала пра гэтыя месцы, а таму, што гэтыя людзі ніяк не ўшанаваны на сваёй Радзіме: ні музей, ні помнік ім там няма. Такі цяжкі і пакутлівы лёс беларусаў, якія захачелі быць беларусамі і любілі Беларусь.

Але зразумела, што сённяшнім уладам будзе яшчэ сорамна за тое, што яны зрабілі з памяццю Быкава і з іншымі сьлыннымі дзецьмі зямлі беларускай. Гісторыі рот закрывць нельга, і будучыя пакаленні ўбачаць, як рэжым здэкваўся з тых, для каго Беларусь была святой. І тое, што быў Васіль Быкаў - гэта чарговае таму падцверджанне.

Важнасць Быкава для беларусаў у тым - што ён нёс пра іх веды ў свет. Нездарма, многія ведаюць спачатку Быкава і толькі пасля даведваюцца, што такое Беларусь. У яго шматлікіх творах - вобраз простага беларуса, з яго традыцыямі, светаўспраманням і рытарычным пытаннем: "За што?". Праўда пра вайну, праўда пра беларусаў, праўда пра чалавека, якую пісаў Быкаў будзе вечнай і перажыве ўсе рэжымы.

Сёння для нас найбольш важнае захаванне памяць пра гэтых людзей. Калі мы яе захаваем і перададзім нашчадкам, мы захаваем і Беларусь. Таму ўгадванне гэтых слаўных імёнаў не проста фармальнасць, а важны этап у захаванні беларускай нацыі ў гэты, бадай, самы чорны і зневажальны перыяд.

На імпрэзе прысутныя яшчэ раз закрулі пытанне пра Зоську Верас (Людвіку Войцік), перыяд яе сустрэч і сумеснай дзейнасці з Максімам Багдановічам. Гэта праца ў Камітэце дапамогі ахвярам Сусветнай вайны, заснаваным у 1915 годзе. Пазней Людвіка Войцік успамінала паэта, што быў ён вельмі простым і таварыскім, хутка сыходзіўся з людзьмі. Ён стараўся рабіць людзям толькі дабро.

Вялікую працу зрабіў журналіст Міхась Скобла, выдаўшы кнігу лістоў Людвікі Войцік "Я помню ўсё" пра надзвычай цікавае і таленавітую асобу, прысвяціўшую сваё жыццё служэнню любімай Беларусі.

ТБК, аглядальнік.
Вільня,
2 ліпеня 2013 г.

"БЭЎВУЛЬФ" па-беларуску

Бэўвульф / пер. са стараанглійскай мовы Антона Францішка Брыля. - Мінск: Зміцер Колас, 2013. - 130 с.

У беларусаў з'явіўся свой выдатны пераклад класічнага помніка сусветнай літаратуры, эпічнай паэмы даўніх англосаксаў.

Антон Францішак Брыль зрабіў яго з вялікай любоўю, стараннасцю і цярдэннем - больш за шэсць гадоў праседзеў над арыгінальным тэкстам паэмы. Гэта сапраўды важная падзея для ўсёй беларускай культуры і беларускай мовы. Што можна сказаць пра "Бэўвульфа", пра якога, як і пра "Слова пра паход Ігаравы", гавораць ужо дзвесце гадоў, пішуць манаграфіі і дзясяткі даследчыкаў і вычарпалі ў сваіх штудыях ледзь не ўсе коскі і прапушчаныя складкі арыгінала? Я толькі магу падзяліцца з чытачамі сваім адчуваннем ад перакладу.

Відавочна, узнавіць мысленне англосаксаў VIII стагоддзя праз сучасную беларускую лексіку даволі складана. Перакладчыку даводзілася выбудоўваць баланс паміж архаікай і ўласна паэзіяй. На маю думку, атрымалася гэта ў яго выдатна. "Бэўвульф" надзвычай добра дысцыплінуе перакладчыка: алітэраваны верш паэмы прадупледжае разбіўку радка на два паўрадкі, прычым звычайныя гукі ў пачатковых складках націскных стоп мусяць перагуквацца з паўрадкам у паўрадках, такім чынам утвараючы своеасабліваю "рыфму" ў нерыфмаваным творы. Бадай, для перакладчыкаў, якія часам любяць крыху "разгуляцца" і "пахуліганіць", гэта амаль Берлінскі мур. Дзе ўжо тут разгуляешся, калі даводзіцца суднасоць нават пачатковыя складкі перакладзеных слоў! А яшчэ ж можна ўспомніць пра даўжыню радка, пра неабходныя каментарыі да цяжкіх месцаў паэмы...

Такім чынам, можна гаварыць пра першае акадэмічнае выданне сусветнага эпасаў, якое выйшла па-беларуску.

Паводле
Ціхана Чарнякевіча.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Юрась Каласоўскі, Юля Карчагіна, Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубятка, Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содал, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://nashaslova.mns.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbm-mova.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.
Газета падпісана да друку 8.07.2013 г. у 10.00. Замова № 1422.
Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес. - 4450 руб., 3 мес. - 13350 руб.
Кошт у розніцу: па дамоўленасці.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslova@tut.by